

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Кафедра туристичного бізнесу

Дипломна робота бакалавра
на тему

РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В ДНІПРОПЕТРОВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Виконав: студент 4-го курсу, групи УТ-41 з/в
напряму підготовки 6.020107 «туризм»
Клименко А.С.

Керівник: к.г.н., доцент Ю.П. Грицак

Рецензент:
к.г.н., доцент геолого-географічного
факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна
Кулешова Г.О.

Харків 2014

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ	
ДОСЛІДЖЕННЯ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ	5
1.1. Основні поняття, види, форми сільського туризму	5
1.2. Принципи організації і вимоги до сільського туризму	9
1.3. Світовий досвід та вітчизняна практика організації сільського зеленого туризму	14
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО	
ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ НА ДНІПРОПЕТРОВЩИНІ	21
2.1. Передумови для розвитку сільського зеленого туризму в області ..	21
2.2. Забезпеченість сільських районів області туристичними об'єктами	31
2.3. Стан і проблеми діючих сільських садиб Дніпропетровщини	44
РОЗДІЛ 3. ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА	
В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ	51
ВИСНОВКИ	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	57

ВСТУП

Сільський туризм являє собою специфічну форму відпочинку в приватних господарствах сільської місцевості з використанням майна та трудових ресурсів особистого селянського, підсобного або фермерського господарства, природно-рекреаційних особливостей місцевості та культурної, історичної та етнографічної спадщини регіону [4].

Впровадження сільського зеленого туризму дозволить суттєво поліпшити наявну соціально-економічну ситуацію за допомогою створення нових робочих місць. Значно зросте обсяг внутрішнього туризму, буде популяризуватися пізнання української культури та ментальності.

Вибір теми обумовлено необхідністю дослідити стан зеленого туризму у Дніпропетровській області. Область має об'єктивні і вагомні передумови для його розвитку: природно-кліматичний потенціал, цілющі мінеральні води, привабливі туристичні маршрути, мальовничі ландшафти, чисте повітря, збережені національні традиції і фольклор, рекреаційні можливості, архітектурні пам'ятки.

Сільський зелений туризм тільки нещодавно почав розвиватися у Дніпропетровській області, тому ця тема малодосліджена. На даний час цьому виду туризму приділяється велика увага, туристів, які відпочивають у селах [4].

Об'єктом дослідження є сільський зелений туризм в Дніпропетровській області.

Предметом дослідження є стан, наявність та інфраструктура природних об'єктів та сільських зелених садіб Дніпропетровської області.

Метою роботи є оцінка ролі і місця сільського зеленого туризму в розвитку туристичної галузі на Дніпропетровщині, а також проведення зонування території з урахуванням перспектив розвитку сільського туризму.

Досягнення поставленої мети забезпечується виконанням наступних взаємопов'язаних завдань: вивчення методології та методики аналізу зеленого туризму, розгляд європейського досвіду організації сільського

зеленого туризму та вітчизняна практика, розгляд туристського потенціалу Дніпропетровської області, аналіз розвитку сільського зеленого туризму в районах Дніпропетровської області.

Дипломна робота виконана на основі фактичних матеріалів і результатів досліджень, що стосуються розвитку сільського зеленого туризму в Дніпропетровській області, а також на основі власних спостережень. Основні методи використані під час дослідження: теоретичні принципи, соціологічні дослідження, економіко-статистичні дані, системний підхід та комплексний аналіз, що розкривають суть зеленого туризму як багатопланового явища, важливої частини туристичної діяльності.

Наукова новизна даного дослідження – це перше дослідження сільського зеленого туризму на Дніпропетровщині.

Інформаційною базою роботи є Закони Верховної Ради України, постанови Кабінету Міністрів України, сайти райдержадміністрацій області, сайт Міністерства охорони навколишнього природного середовища України.

Робота складається з вступу, 3 розділів, висновків. Містить 59 сторінок тексту, 8 рисунків, 8 таблиць. Список джерел включає 44 найменування літератури, 9 електронних публікацій.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ

1.1. Основні поняття, види, форми сільського туризму

Зелений туризм (ще називають – сільський туризм) є діяльністю, яка проходить в контакт з природою, життям у таборі або маленьких селищах. Вона пов'язана з проживанням у сільській місцевості, сільськогосподарською роботою, знайомством життя у невеликих селищах, пішими екскурсіями по природним об'єктам, вивченням флори і фауни.

Сільський зелений туризм – це вид туризму, що передбачає відпочинок у сільській, курортній чи природоохоронній місцевостях з використанням належно облаштованих приватних садиб чи інших закладів розміщення.

Сільська садиба – розташована в сільській місцевості та пропонується для тимчасового розміщення туристів житловий будинок з присадибною земельною ділянкою, що є майном особистого селянського господарства [10].

Існує три різновиди сільського зеленого туризму: агротуризм; відпочинковий туризм; екотуризм.

Агротуризм – вид сільського зеленого туризму, як пізнавального, так і відпочинкового характеру, пов'язаний з використанням підсобних господарств населення або земель сільськогосподарських підприємств, які тимчасово не використовуються в аграрній сфері [11].

Агротуристична діяльність – діяльність особистого селянського господарства, спрямована на задоволення потреб туристів та надання їм агротуристичних послуг.

Агросадиба – це житлове приміщення, яке знаходиться в сільській місцевості, в ньому не більше п'яти кімнат, пристосованих для проживання туристів і, належить на правах приватної власності господарю, який займається сільськогосподарською діяльністю або зайнятий у сфері обслуговування, або соціальній сфері села. Базою відпочинкового туризму є капітальний житловий фонд на садибах господарів та наявні природні,

рекреаційні, історико-архітектурні, культурно–побутові й інші надбання тієї чи іншої місцевості [16].

Екотуризм – науково-пізнавальний вид сільського зеленого туризму, характерний для сільських місцевостей і сіл, розташованих у межах територій національних парків, заповідних зон, природних парків тощо, де передбачено відповідні обмеження щодо навантажень на територію та регламентовано види розважального відпочинку. Екотуризм – це більш комплексна концепція, що припускає використання та збереження біорізноманіття для майбутніх поколінь, планування і управління туристичною діяльністю. Невід'ємний компонент екотуризму – взаємодія з місцевим населенням, створення більш сприятливих економічних умов у відвідуваних районах [7].

Необхідність розвитку сільського зеленого туризму в країні визначається такими факторами:

- зростаючим попитом мешканців міст та іноземців на відпочинок у сільській місцевості;
- унікальною історико-етнографічною спадщиною селищ;
- багатими рекреаційними ресурсами;
- екологічною чистотою сільської місцевості;
- відносно вільним сільським житловим фондом для прийому туристів;
- наявністю вільних трудових ресурсів для обслуговування туристів;
- традиційною гостинністю господарів та доступною ціною за відпочинок;
- можливістю надання комплексу додаткових послуг з екскурсій, риболовлі, збирання ягід і грибів, катання на конях тощо [2].

Особливо сприятливі умови для розвитку сільського зеленого туризму створюються на територіях національних і ландшафтних парків, де існує можливість поєднати відпочинок з пізнанням природного та історико-культурного потенціалу регіону. Необхідною умовою реалізації програм його розвитку є співпраця місцевих осередків та національних і регіональних

парків. Розвиток сільського зеленого туризму спонукає до поліпшення благоустрою селищ, тобто сільських садиб, вулиць, а також він стимулює розвиток соціальної інфраструктури.

Сільський туризм може ефективно розвиватися та функціонувати на таких територіях:

- національні парки і специфічні території, що охороняються;
- села;
- зони відпочинку і дачні зони;
- лісовий фонд;
- природні феномени;
- монастирі і священні місця;
- малі міста з характерною архітектурою, побутом, культурою;
- пам'ятки народної культури під відкритим небом [12].

Соціально-економічне значення розвитку сільського зеленого туризму для держави полягає в тому, що він:

- стимулює розвиток селянських господарств, які займаються зеленим туризмом;
- сприяє розвитку місцевої інфраструктури;
- сприяє збуту надлишків сільськогосподарської продукції, збільшуючи додаткові доходи селян і відрахування до місцевих бюджетів;
- активізує місцевий ринок праці, підвищує зайнятість, затримує молодь на селі, знижуючи потребу в закордонному заробітках;
- сприяє охороні туристичних ресурсів, насамперед збереженню етнокультурної самобутності українського села;
- створює можливості для змістовного відпочинку незаможних людей;
- сприяє підвищенню культурного рівня мешканців села та підвищенню екологічної свідомості [5].

Сільський туристичний продукт (комплекс сільського зеленого туризму) – це сукупність послуг нічлігу, харчування, екскурсій і розважального обслуговування, які надає власник житла [4].

Туристичні послуги – послуги суб'єктів туристичної діяльності по розміщенню, харчуванню, транспортному, інформаційно–рекламному обслуговуванню.

Послуги сільського зеленого туризму діляться на основні й додаткові. До основних послуг відносяться:

- послуги з організації перевезення туристів;
- послуги з організації розміщення туристів;
- послуги з організації харчування туристів.

До додаткових послуг відносяться:

- послуги з організації екскурсій;
- послуги гідів, гідів-перекладачів;
- послуги залучення туристів в участь у народних обрядах і народних діях, сільських фестивалях, ярмарках й інших масових акціях;
- послуги із прокату автомобілів, човнів;
- послуги побутового обслуговування [4].

Селянин-фермер в рамках сільського туризму може організувати:

- активний туризм (збудувати на своїй території спортивний майданчик, підйомник, розробити маршрути для вело туристів, кінні прогулянки);
- екотуризм (відпочинок в екологічно чистій місцевості, вживання чистих продуктів);
- мисливський туризм;
- культурно-етнічний (екскурсії, розповіді про історію краю, національних обрядах, побут).

Основою сільського туризму є саме селянин і його побут. Селянин запрошує в свій дім:

- людину з міста, подивитися на сільськогосподарське виробництво (як готується особливий сир, масло, як вирощуються свині, коні);
- людину творчу, подивитися на майстерність ремісника (як робиться дерев'яний посуд, як плететься домоткане вовняне покривало);

- іноземців, подивитися на особливості національних традицій, культури.

Суб'єкти діяльності в сфері сільського зеленого туризму

1. Суб'єктами, що здійснюють або забезпечують діяльність у сфері сільського зеленого туризму, є:

- сільські господарі, а також створені ними громадські організації, їхні об'єднання, діяльність яких є необхідною умовою для належного створення пропозиції та надання послуг сільського зеленого туризму;

- фізичні особи – споживачі послуг сільського зеленого туризму.

2. Суб'єктами, що здійснюють або забезпечують діяльність в сфері сільського зеленого туризму, також можуть бути фізичні або юридичні особи, що надають допоміжні послуги (агентські, посередницькі, рекламні, інформаційні тощо) сільським господарям або споживачам послуг сільського зеленого туризму [17].

1.2. Принципи організації і вимоги до сільського туризму

Сьогодні туристичний бізнес широко охоплює всі регіони України і є складовою їх економіки. Проте для одних він носить локальний характер, а для інших – має не тільки національне, але й міжнародне значення. До структури українського туризму близько 43% належить відпочинку та лікуванню на курортах, і лише 9%-це сільський, мисливський та інші спеціалізовані види туризму [3].

Складовою частиною сільського зеленого продукту є:

- туристичні атракції місцевості (пам'ятники, цікаві архітектурні об'єкти, музеї, а також сільські жителі – їхня культура та звичаї);

- інфраструктура місцевості (гастрономічна база – ресторани, кафе; транспорт – таксі, автобуси, оренда автомобілів);

- доступність місцевості (кількість транспорту, дороги, аеропорти й порти, залізниця);

- імідж місцевості, що істотно впливає на підсвідоме бажання відвідати саме її;
- ціна, що залежить від безлічі факторів [14].

Будь-яка система – виробнича, освітня й т.д., включаючи й сільський зелений туризм, базуються на принципах, які відображають її найбільш істотні риси. Основними принципами сільського зеленого туризму є:

- діалектичний – дозволяє обґрунтувати взаємодію різноманітних факторів сільського зеленого туризму, як причинно-наслідкові відносини й зв'язки, які відображають реальну дійсність;
- системний – передбачає розгляд сільського туризму як систему яка має певну структуру, взаємозв'язок і відносини різних елементів;
- історичний – сільський зелений туризм розглядається як напрямок рекреаційної діяльності, що розвивається в конкретних історичних умовах;
- пізнавальний – цей принцип сільський туризм пов'язаний із загальнопізнавальною теорією пізнання, загальною методологічною базою для багатьох наук [15].

Територіальна організація сільського туризму – це система просторового взаємо–розташування сільських населених пунктів, що надають агрорекреаційні послуги, по відношенню один до одного, а також щодо міст–центрів генерування споживачів агротуристичних послуг, сформованої транспортної інфраструктури території та об'єктів природної й етнокультурної спадщини регіону.

Територіальні особливості ринку послуг сільського туризму тісно пов'язані з територіальним розміщенням населення, тобто його розселенням [1].

Існують два типи розселення: компактне та дисперсне. Компактний тип розселення являє собою щільну мережу поселень, пов'язаних між собою системою шляхів, інфраструктурою, транспортом. Для дисперсного типу характерне існування невеличких поселень, які знаходяться на значній відстані одне від одного, і взаємодія між ними ускладнена.

Мережа сільського розселення представлена кількома типами поселень - селами, хуторами, слободами, станціями, лісництвами. Проміжною формою між сільським поселенням і містом є селище міського типу.

Кожен типологічний підхід враховує основні елементи мережі розселення, а саме: територію та історію формування села, його населення в комплексі з сучасними економічними функціями поселень, планування їх забудови.

Типологія поселень за розташуванням на місцевості передбачає їхнє групування щодо селитебної території, представленої головними компонентами природи або її складовими: рельєфу, річкової сітки, озер, боліт, лісових масивів тощо. Окремо можна виділити підтипи топографічного розташування, особливо у гірських районах – прирічкове, схилowe і гребеневе [20].

Територія сільського поселення як певна площа визначається різнобічно:

- власне територія села, як частина земної поверхні, обмежена житловою забудовою та присадибними земельними ділянками, закладами соціальної інфраструктури, адміністративним центром та виробничо-господарськими об'єктами (фабриками, заводами, фермами, майстернями, підсобними цехами тощо) без земель сільськогосподарського призначення та об'єктів, розташованих поза межами основної забудови;

- господарська територія сільського поселення, що складається з площі населеного пункту, площі сільськогосподарських угідь та зайнятої лісами, лісосмугами, водоймищами, річками, ярами тощо, які використовуються мешканцями даного поселення на правах приватної, комунальної чи державної власності;

- адміністративна територія сільського поселення (поселень, об'єднаних в територіальну громаду) – територія, на яку поширюються управлінські впливи органів місцевого самоврядування, утворених сільською територіальною громадою. Вона може значно перевищувати площу власне

сільського поселення, включати кілька сільських поселень, об'єднаних у спільну територіальну громаду, і є одночасно адміністративно–територіальною категорією, що традиційно перебрала назву представницького органу місцевого самоврядування села – сільська рада [19].

Сільські поселення розрізняються між собою за розташуванням, будовами й функціями (рис. 1.1.).

Рис. 1.1. Типологія сільських поселень [18]

Основна послуга сільського туризму – це надання туристам тимчасового проживання. Сільські споруди, облаштовані для прийому відвідувачів прийнято називати агрооселями:

– агрооселя – це житлове приміщення, що знаходиться в сільській місцевості, містить не більше п'яти кімнат (залежно від категорії житла), пристосованих для проживання туристів, і належить на правах приватної власності господарю, який займається сільськогосподарською діяльністю або зайнятий у сфері обслуговування чи соціальній сфері села;

– агроготель (агропансіонат) – це житлова будівля (група будівель) готельного типу, спеціально призначених для організації надання населенню рекреаційних послуг у сільській місцевості [18].

Таксономічну структуру територіальної організації сільського туризму формують такі види пунктів:

– агорекреаційні пункти – це окремі сільські населені пункти та окремо розташовані агорекреаційні заклади (екоагрокотеджі, фермерські садиби), які пропонують на ринок власний агротуристичний продукт;

– агорекреаційний центр – це сільський населений пункт, розташований у місцевості з цінними курортно–рекреаційними ресурсами, в якому сформувалася мережа агроосель й агропансіонів, що пропонують різноманітний агротуристичний продукт, сегментований за ціною, якістю та спектром надання послуг;

– агорекреаційний вузол – це сукупність агорекреаційних пунктів, згрупованих довкола курортно–туристичного центру в межах певної компактної території;

– агорекреаційний район – це однорідна в природно-етнокультурному плані територія з історично сформованою мережею сільських поселень, більшість з яких спеціалізується на наданні послуг сільського туризму;

– агорекреаційний регіон – це велика природно-етнокультурно-адміністративна територіальна одиниця, до якої входять від однієї до кількох адміністративних областей, що характеризуються подібністю рис природно-ландшафтної будови, історико-культурного і соціально-економічного розвитку, традицій агрокультури, визначеними інфраструктурними зв'язками та іншими факторами [28].

Невід'ємною характеристикою будь-якого сільського поселення є його територія, яка й зумовлює можливість існування села як просторового поєднання певних усупільнених архітектурно-виробничих форм, розміщених на певній частині земної поверхні, і є сполучною ланкою між просторово розосередженими міськими поселеннями, первинним компонентом територіальної системи країни.

Територія, як одна з найважливіших складових ресурсного потенціалу села, є поєднанням низки характеристик: розміру, конфігурації, місцезнаходження щодо інших територіальних систем, функціональних взаємозв'язків з ними та структурних особливостей. Поєднання цих елементів у різній комбінації визначає територіальний потенціал сільських поселень як об'єктивну передумову їх соціального та економічного розвитку [26].

1.3. Світовий досвід та вітчизняна практика організації сільського зеленого туризму

Пріоритетність започаткування сільського туризму як складової міжнародного туризму приписують собі Франція та Швейцарія. Справді, ще з початку XVIII ст. у французьких і швейцарських Альпах (околиці Монблану та інших найвищих альпійських піків Європи) з'являються перші гостьові будиночки – шале для обслуговування експедицій британських туристів-природолюбів.

Сільський зелений туризм набув масового розвитку в світі з другої половини XX ст. Саме тоді у США і Великобританії поширюється концепція «Bed & Breakfast» – тимчасове проживання в порожніх кімнатах будинків, незалежно від місця їхнього розташування. З часом зі спектру нічліжних закладів типу «B & B» виокремлюється відпочинок власне у сільських будинках та міні-готелях, розташованих у сільській місцевості [9].

Нині до сектора сільського зеленого туризму прийнято відносити такі окремі категорії нічліжних закладів типу «B & B»:

– B&B cottage – це тимчасове проживання (здебільшого 6-7 діб) у повністю винайнятому котеджі, що знаходиться в курортно-рекреаційній зоні на території, яка має статус сільської місцевості (необов'язкова умова, тобто котеджі можуть бути і в курортних містах та передмістях). У світі такі котеджі, як правило, здаються на узбережжях морів, озер чи в горах. Нині в Україні також формується мережа так званих агрокотеджів у Карпатському регіоні й Криму.

– B&B farm vacation – це заклади, зорієнтовані на обслуговування родинного відпочинку з дітьми в мальовничій сільській місцевості з цінними рекреаційними ресурсами. Цільове сезонне перебування у них передбачено для міських дітей різних вікових груп під час шкільних канікул, де є можливість спілкуватися з ровесниками, пізнавати природу і відпочивати в «домашній» атмосфері окремо від батьків.

– B&B homestay – це тимчасове проживання (здебільшого 5-7 діб) в оселі сільського господаря спільно з його родиною у спеціально відведених для гостей кімнатах. Перебування в агрооселі супроводжується залученням гостя до традиційної життєдіяльності сільської родини, її побуту та духовної культури.

– B&B farmstay – це тимчасове проживання (здебільшого 5-7 діб) в оселі фермера або у кемпінгу на території фермерського господарства. Гості фермера мають можливість купувати й споживати його продовольчу продукцію та брати участь в окремих сільськогосподарських роботах на фермі.

На початку XXI ст. індустрія сільського туризму визнається експертами ВТО як суттєвий, найбільш динамічно зростаючий сектор світового туристичного господарства. Обсяги надання агротуристичних послуг у постіндустріальних країнах нині практично в 2-4 рази перевищують обсяги зростання готельної бази і курортного сервісу в цих країнах [21].

Французький досвід організації рекреаційного сервісу в сільській місцевості представлений Національною організацією будинків відпочинку і зеленого туризму (Maison des Gites de France et du Tourisme Vert). Ця організація пропонує агрооселі на будь-який смак і вид відпочинку, сертифіковані за високими національними стандартами сервісу. Загалом агрооселі Франції з особливим національним шармом і багатими гастрономічними традиціями виглядають набагато комфортніше, ніж будиночки Північної Європи.

Оселі аграрних районів Франції різняться не лише зірковістю (від простих сільських будиночків до вілл і приватних історичних замків (chateaux)). Враховано також етногеографічні ознаки: оселі Шампані, Провансу, Гасконі, Нормандії, Савойї мають свій особливий шарм, якого не знайдеш більше ніде в Європі [31].

Якість такого відпочинку контролюється і сертифікується DDASS-Міністерством охорони здоров'я і соціального забезпечення Франції, а також Міністерством молоді та спорту.

У Франції паралельно реалізуються різні концепції агротуризму:

- приморські агрооселі;
- кінні ферми;
- винні агросадиби;
- гірськолижні шале;
- замки у сільській місцевості;
- рибацькі оселі.

Надзвичайно великою популярністю серед самих французів та іноземних туристів користуються відпочинкові програми проживання в замках, розташованих посеред мальовничих агроландшафтів рівнинної та передгірної Франції. У Франції налічується понад 700 замків і палаців вишуканих архітектурних стилів, сертифікованих для прийому агротуристів. Їхні інтер'єри, залежно від заможності господарів, прикрашені багатьма картинами, скульптурами, керамікою, антикварними та сучасними меблями [21].

Серйозну конкуренцію Франції на ринку агротуристичних послуг Західної Європи віднедавна складає Іспанія. «Turismo rural» в Іспанії нині перебуває у тій стадії розвитку, коли кількість іноземних відвідувачів сільських агроосель країни зрівнялася і навіть перевищує внутрішні агротуристичні потоки.

Власники агроосель в Іспанії об'єднані в асоціації, основне завдання яких полягає в тому, щоб здійснювати категоризацію сільських осель

залежно від рівня наданих послуг і контролювати їхню відповідність вимогам асоціацій [13].

В Іспанії існує поділ нічліжних закладів, розташованих у сільській місцевості, які підлягають оподаткуванню як суб'єкти агротуристичного підприємництва, на такі три класи:

HR (hotel rural) – сільський готель;

CA (castillo) – замок, історичне помістя;

CR (casa rural) – сільський будинок.

Загалом Іспанія має понад 5 тис. варіантів відпочинку в сільській місцевості сумарною місткістю близько 27000 ліжко-місць. Існує категоризація 750 сільських готелів за системою «INNS OF SPAIN», їм присвоюється від 1 до 4 тюльпанів. Частина цих сільських готелів існує у відповідно переобладнаних монастирях, помістях, історичних замках, андалуських постійних дворах, чимало готелів відкриті на Канарських і Балеарських островах. Щорічно послугами сільського туризму Іспанії користується близько 1,2 млн. осіб [31].

У 2003 р. в іспанському м. Хаен відбувся Перший європейський Конгрес сільського туризму, організований Європейською федерацією фермерського та сільського туризму (EuroGites).

Не відстає від Іспанії та Франції й Італія. Ця країна акцентує увагу гостей на славетних історичних традиціях сільського відпочинку у горах і передгір'ях Альп, Апеннін та уздовж смуги першокласних морських узбереж.

За підрахунками Національної туристичної організації, в країні функціонує близько 12000 агротуристичних підприємств, з них лише близько 7000 ліцензовані державними інституціями.

Незважаючи на те, що послуги сільського відпочинку в Італії майже вдвічі вищі, ніж в Іспанії чи Франції, ними щорічно користується до 2 млн. осіб (з них 78%-італійці). А щорічний прибуток від сільського туризму становить близько 350 млн. доларів [21].

Цікавою для України (зокрема, областей Карпатського регіону) є австрійська «формула успіху» сільського зеленого туризму. Ця невелика альпійська країна, за площею співмірна з Карпатським туррегіоном України, нині нараховує понад 15000 зареєстрованих агротуристичних господарств сумарною місткістю 170000 ліжко-місць.

Також вартим вивчення є досвід європейських сусідів України: Угорщини, Румунії, Польщі [21]. Законодавством Угорщини сільський зелений туризм віднесено до сфери ведення особистого селянського господарства, формуються відповідні пільгові податкові інструменти. До числа найпопулярніших місцевостей відносять південно – західну область Ваш, східну область Сольнок (район) і славнозвісний Хортобадський степ [31].

У Румунії інтереси власників агроосель представляє ANTREC- Національна асоціація сільського, екологічного і культурного туризму (член EuroGites від Румунії). На сьогодні ця організація нараховує 3250 членів, понад 2500 агроосель з сумарним рекреаційним потенціалом понад 11 000 ліжко-місць [26].

Сільський туризм у цій країні розвивається, передусім, у Південних Карпатах і орієнтується на такі ж переваги, що й Україна, тобто на збереження природного середовища й етнокультурних традицій (обряди, звичаї, народні ремесла, відгінне вівчарство на карпатських полонинах, гастрономічні традиції, унікальна народна архітектура, гірські замки, гірськолижні курорти, мережа природно-заповідних територій) [19].

Для України сільський зелений туризм – нове поняття, хоча відпочинок на селі використовувався відомими українськими письменниками, художниками, артистами і політиками з давніх часів.

Розвитку сільського зеленого туризму в Україні сприяють такі фактори:

- зростаючий попит мешканців українських міст та іноземців на відпочинок у сільській місцевості;
- унікальна історико-етнографічна спадщина українських сіл;

- багаті рекреаційні ресурси;
- екологічна чистота сільської місцевості;
- відносно вільний сільський житловий фонд для прийому туристів,
- наявність вільних трудових ресурсів для обслуговування туристів;
- традиційна гостинність господарів та доступна ціна за відпочинок;
- можливість надання комплексу додаткових послуг з екскурсій, риболовлі, збирання ягід і грибів, катання на конях тощо [8].

Сьогодні розвиток сільського зеленого туризму в Україні обмежують і гальмують такі фактори:

- політико-економічна нестабільність у державі;
- відсутність належного правового забезпечення розвитку сільського зеленого туризму;
- відсутність механізму раціонального та екологічно збалансованого використання природного та історико-культурного потенціалу для потреб туризму;
- низький рівень інфраструктури та комунікацій;
- недостатній рівень кадрового та рекламно-інформаційного забезпечення;
- брак дешевих кредитів, які можуть бути використані як інвестиційний ресурс для модернізації об'єктів сільського туризму;
- несприятливе правове та економічне середовище для діяльності сільського населення;
- на всеукраїнському рівні відсутня реклама сільського туризму;
- проблеми в отриманні гарантованих та якісних послуг, недостатня можливість захисту прав сторін;
- недостатня кількість високоякісних об'єктів розміщення в центрі та на сході країни;
- складність доступу до інформації щодо невикористаних туристичних можливостей села;

– відсутні навчальні центри для підготовки та перепідготовки менеджерів та сільського населення [39].

Важливим результатом розвитку сільського зеленого туризму є розширення можливостей реалізації продукції особистого підсобного господарства, причому реалізації її на місці, і не як сільськогосподарської сировини, а як готових продуктів харчування після відповідної обробки і приготування. Розвиток сільського зеленого туризму спонукає до покращення благоустрою сільських садиб, вулиць, в цілому сіл; стимулює розвиток соціальної інфраструктури; підвищення культурно-освітнього рівня сільського населення [32].

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ НА ДНІПРОПЕТРОВЩИНІ

2.1. Передумови для розвитку сільського зеленого туризму в Дніпропетровській області

Дніпропетровська область – один з найбільш економічно розвинених регіонів України. Вона характеризується вигідним географічним положенням, багатими природними ресурсами, потужним промисловим та науковим потенціалом, розвинутим сільськогосподарським виробництвом, високим рівнем розвитку транспорту і зв'язку, має багатий туристично-рекреаційний потенціал, який ще не повністю розкритий цікавими туристами.

Адміністративно-територіальний поділ. Дніпропетровська область межує із 7 областями України: Херсонською, Запорізькою, Донецькою, Харківською, Полтавською, Кіровоградською, Миколаївською. Територія області: 31,923 тис. кв. км (5,3 % території України) (рис.2.1.).

В адміністративно-територіальному (рис.2.2.) відношенні Дніпропетровська область поділяється на 22 адміністративні райони та 13 міст обласного підпорядкування (табл. 2.1.) [40].

Таблиця 2.1.

Кількість адміністративно-територіальних одиниць в Україні на 1
січня 2014 року

	Райони	Міста	з них міста спец. статусу, республіканс ького, обласного значення	Райони в містах	Селища міського типу	Сільськ і ради	Сільські населені пункти
Україна	490	460	182	111	885	10279	28397
Дніпро- петровська	22	20	13	18	46	288	1435

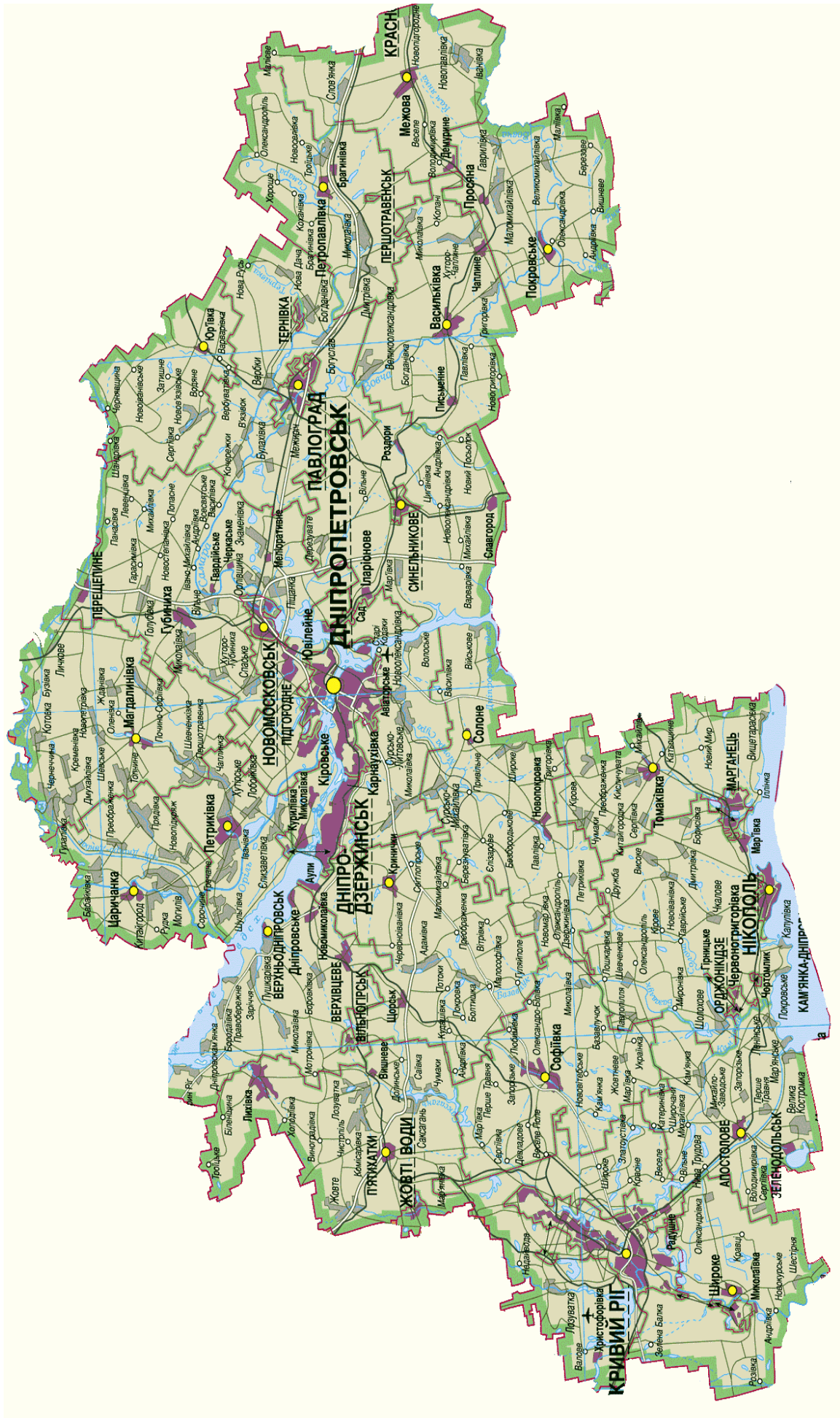

Рис. 2.1. Карта Дніпропетровської області [43]

Дніпропетровська область

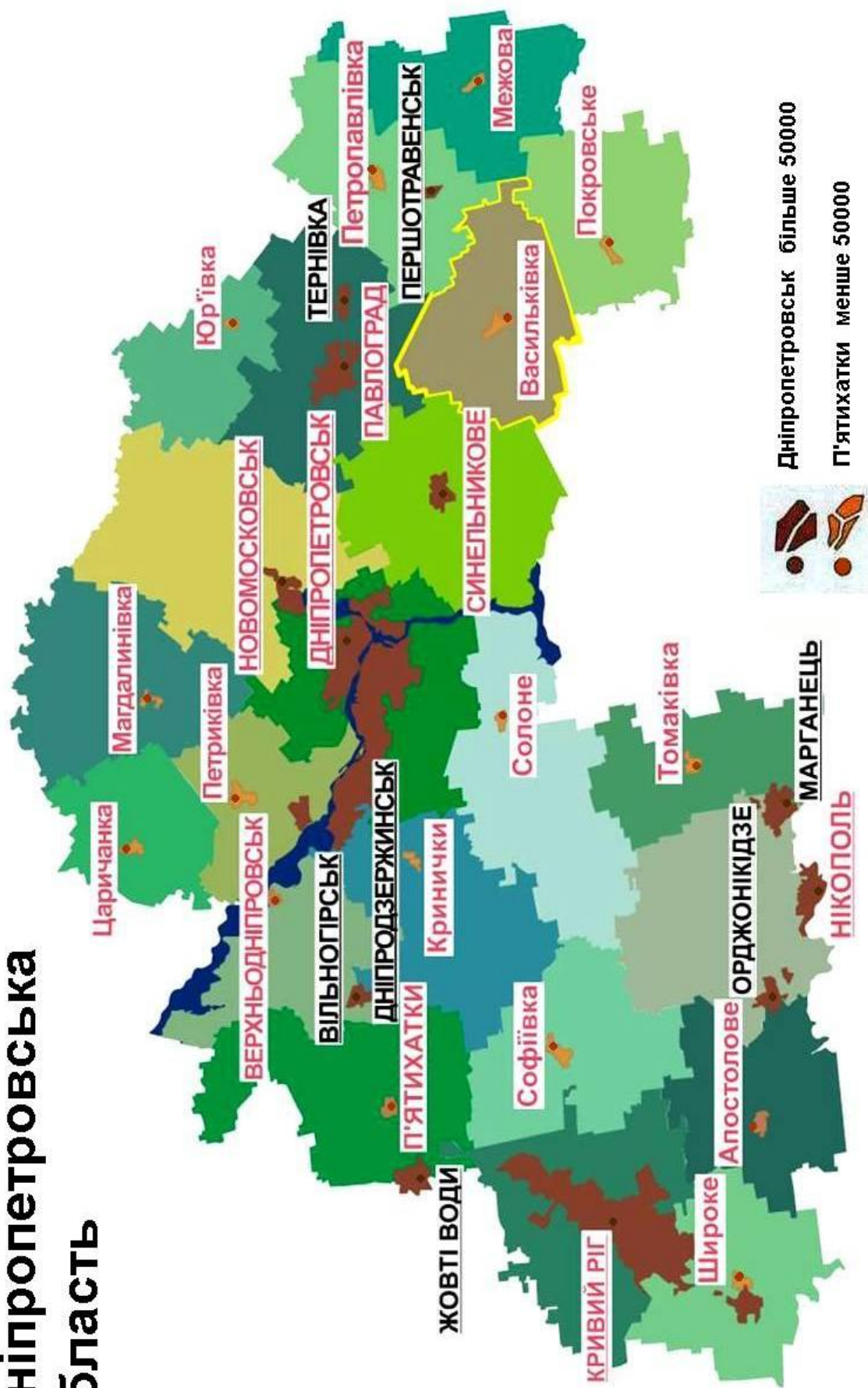

Рис. 2.2. Адміністративно-територіальний поділ Дніпропетровської області [43]

Населення. В області проживають представники більш ніж 80 національностей, найбільшу частку після українців (79,3%) складають росіяни – 18%. Населення – 3288300 тис. чол. за січень 2014 р. (табл.2.2., 2.3.).

Таблиця 2.2.

Постійне населення (осіб) у містах обласного підпорядкування

	Середня чисельність за січень 2014 року		
	все населення	міське	сільське
Дніпропетровська область	3288300	2745210	543090
Дніпропетровськ (міськрада)	985156	985156	-
Вільногірськ	24066	24066	-
Дніпродзержинськ (міськрада)	247859	247559	300
Жовті Води (міськрада)	51038	50280	758
Кривий Ріг (міськрада)	653230	650442	2788
Марганець (міськрада)	49215	48589	626
Нікополь	119874	119874	-
Новомосковськ	70813	70813	-
Орджонікідзе (міськрада)	43033	43033	-
Павлоград	10673	110673	-
Першотравенськ	29239	29239	-
Синельникове	31602	31602	-
Тернівка (міськрада)	29103	29082	21

Таблиця 2.3.

Постійне населення (осіб) в адміністративних районах області

	Середня чисельність за січень 2014 року		
	все населення	міське	сільське
Апостолівський	57119	28402	28717
Васильківський	33416	17068	16348
Верхньодніпровський	53622	36390	17232
Дніпропетровський	85685	42172	43513

Продовження таблиці 2.3.

	Середня чисельність за січень 2014 року		
	все населення	міське	сільське
Криворізький	44686	5221	39465
Криничанський	35712	11092	24620
Магдалинівський	33876	6117	27759
Межівський	24432	8584	15848
Нікопольський	41872	6616	35256
Новомосковський	75421	31501	43920
Павлоградський	28432	-	28432
Петриківський	25673	8552	17121
Петропавлівський	27461	7699	19762
Покровський	35670	15223	20447
П'ятихатський	45513	23211	22302
Синельниківський	38999	13612	25387
Солонянський	39149	9404	29745
Софіївський	22562	6937	15625
Томаківський	25532	6915	18617
Царичанський	27423	7530	19893
Широківський	27591	10311	17280
Юр'ївський	13553	2245	11308

Джерело: [40].

Природні ресурси. Клімат помірно континентальний, із м'якою малосніжною із частими відлигами (середня температура січня -5°C) зимою і спекотним сухим із частими зливами і сильними (що приносять посуху) південними вітрами (середня температура липня $+22^{\circ}\text{C}$) влітку. Кількість опадів, більша частина яких припадає на теплий період, становить 400-490 мм на рік (рис. 2.3.).

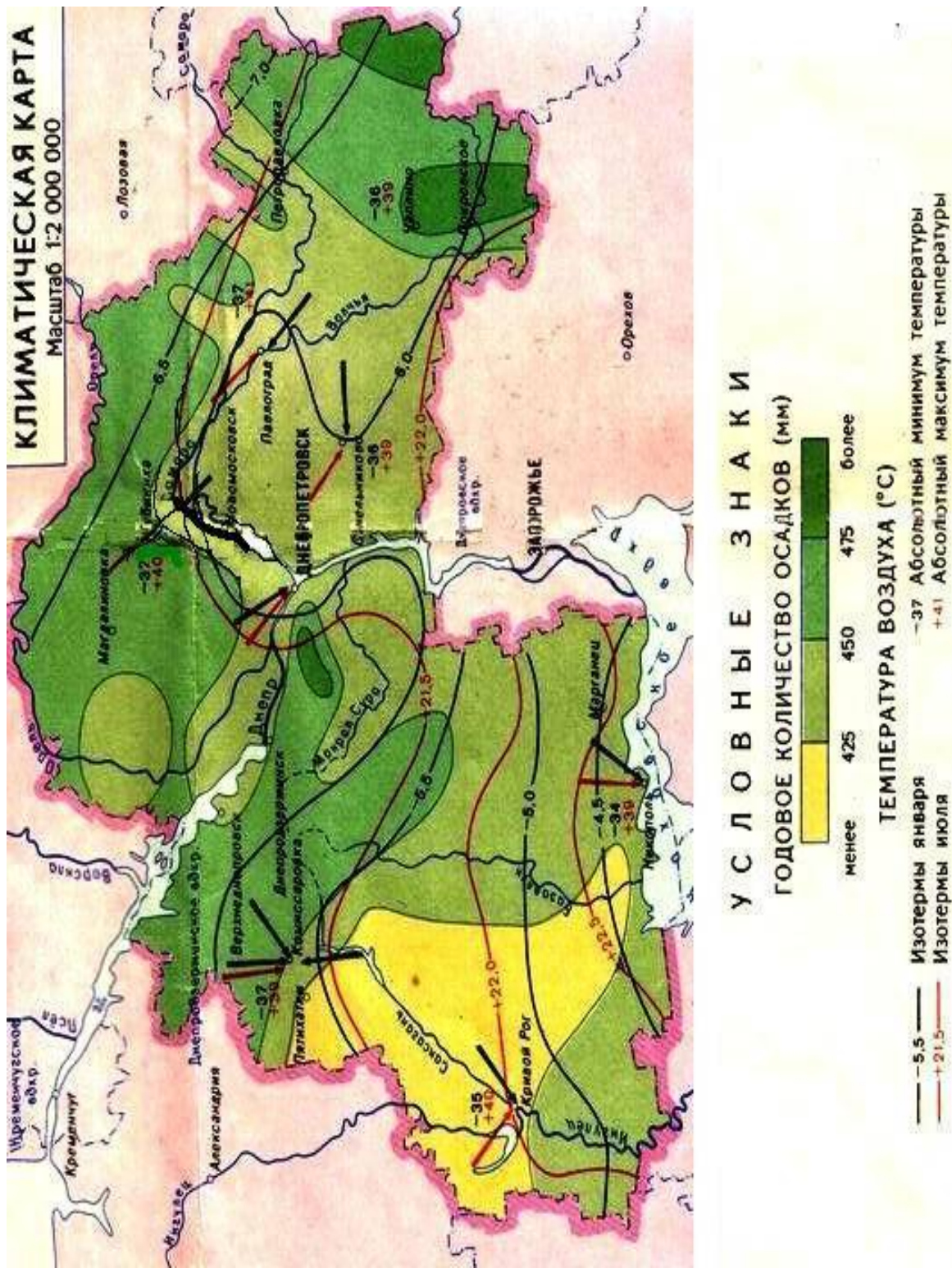

Рис. 2.3. Кліматична карта Дніпропетровської області [42]

Територія області становить собою хвилясту рівнину, сильно розчленовану глибокими долинами річок, балок і ярів. У правобережній частині розташована Придніпровська височина (до 196м), що поступово знижується в південно-східному напрямку, а лівобережна частина зайнята Придніпровською низовиною та відрогами Приазовської височини (до 211м) (рис. 2.4.).

Рис. 2.4. Форми рельєфу Дніпропетровської області [42]

270-кілометровий відрізок долини головної ріки України, що припадає на територію області, заповнений водами Дніпровського (1932р.) і Дніпродзержинського (1964р.) водосховищ. Добре виділені долини дніпровських приток – Орелі, Самари, Вовчої, Мокрої Сури, Базавлука, Інгульця, Саксагані та ін., які істотно міліють у літній період, місцями створюють мальовничі ландшафти, що є природною окрасою Дніпропетровщини.

Дніпропетровська область є унікальною за різноманітністю і запасами корисних копалин. Про багатства надр області відомо не тільки в державі, але й у Європі і в світі, адже тут зосереджені унікальні родовища копалин. Область володіє близько 50 % загальнодержавних запасів корисних копалин. Забезпеченість мінеральними ресурсами більше ніж утричі порівняно з загальнодержавним рівнем. В області видобувається 100% марганцевої, 80 %

залізної руди, видобуваються також вугілля, уран, рідкоземельні метали, каолін та граніти, нафта і газ.

За кількістю розвіданих запасів та річним обсягом видобутку Криворізький залізорудний басейн займає перше місце на Україні. Одним з найбільших у світі Нікопольський басейн марганцевих руд. В області видобувається 40 видів мінеральної сировини [22].

У краї розвідано 15 родовищ мінеральних вод, що дає можливість повністю забезпечити потреби населення в лікувальних, лікувально-столових і столових мінеральних водах. Обсяг водних ресурсів по водності рік становить 53,3 куб.км, в тому числі підземні води – 0,4 куб.км (0,75%).

Сприятливі природно – кліматичні умови області дозволяють вести інтенсивне сільське господарство, сприяють вирощуванню усіх зернових культур і отримувати високоякісне продовольче зерно. У регіоні вирощуються всі види агрокультур, та щороку збирається до 3 мільйонів тонн зернових. За різноманітністю і значимістю природних ресурсів Дніпропетровська область є однією з найбагатших в Україні [41].

Найбільші площі займають ґрунти чорноземного типу. Вони сформувалися на стародавніх річкових терасах, на вододілах, в основному на піщано-глинистих материнських породах під впливом луговий і степовий рослинності. Найбільший об'єкт природно-заповідного фонду – Орільський заповідник [35].

Здебільшого ландшафт області являє собою розораний степ з ділянками лісу по берегах річок (найбільш великий – Самарський ліс площею близько 15 000 га). Самарський ліс Дніпропетровської області являє собою велику ділянку старого заплавного лісу, зустрічаються: дуби, ясени, липи, клени, сосни, вільха (рис.2.5.).

Поблизу Самарського лісу Дніпропетровської області розташовані два солончакових лимани – Солоний Лиман і Булаховський Лиман, а також численні солончакові заливні луки і болота. До Європейського Червоного списку відносяться 38 видів [36].

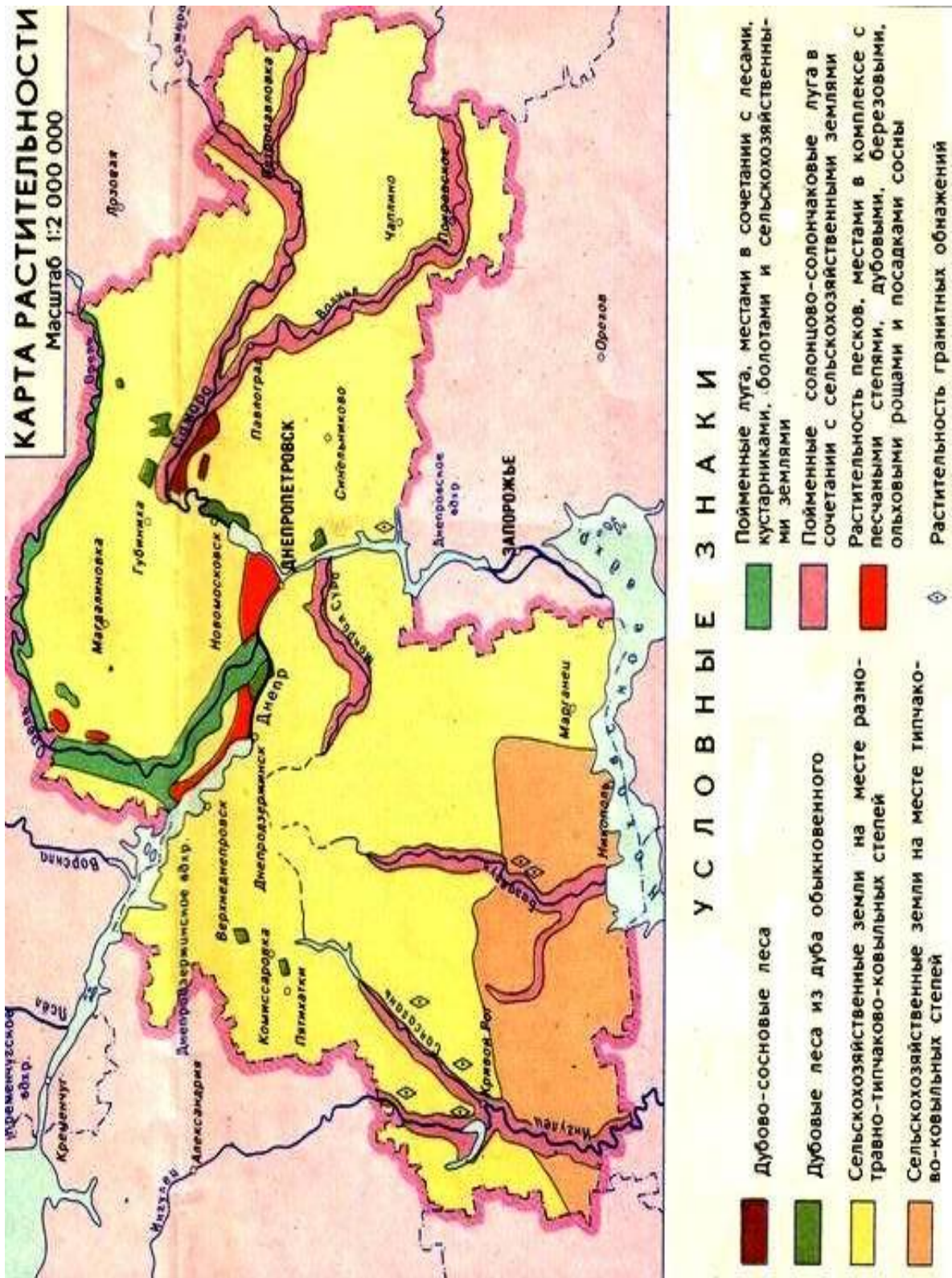

Рис. 2.5. Карта рослинності Дніпропетровської області [42]

На Дніпропетровщині перебувають 114 природно-заповідних територій та об'єктів, загальною площею 26,17 тис.га, що становить 0,8% від площі області, у тому числі 15 заказників державного і 33 – місцевого значення, 51 пам'ятка природи, 8 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва, 3 заповідних урочища [43].

Рекреаційними ресурсами області є м'який клімат, мінеральні джерела, лікувальні грязі. Рекреаційний потенціал річок, озер і водосховищ Дніпропетровської області сприяє розвитку водного туризму. А багатство кліматичних, рослинних, рибних ресурсів, близькість до водних артерій об'єктів культурно-історичної спадщини дозволяє створювати маршрути водного туризму різної тематичної спрямованості. Дніпропетровщина насичена ресурсами і для розвитку мисливського туризму та аматорського рибальства. Розвиток рибальства обумовлено наявністю 56 видів риб, 26 з яких представляють інтерес для рибальства [34].

Транспорт. Високий рівень економічного потенціалу області, густа заселеність території зумовили розвиток різних видів транспорту – авіаційного, залізничного, автомобільного, трубопровідного, річкового, електротранспорту, метрополітену.

В області діють 2 міжнародних аеропорти, які пов'язують регіон з країнами далекого і ближнього зарубіжжя. Її територію перетинають 2 міжнародних (Київ-Луганськ, Харків-Севастополь) та 3 національні автомагістралі (Бориспіль-Запоріжжя, Дніпропетровськ-Миколаїв, Кіровоград-Запоріжжя). Центральний автовокзал в обласному центрі (Дніпропетровськ) – другий в Європі (після Гамбурзького) за розмірами і можливостям пасажиро-перевезень. Розвинена мережа залізничних магістралей, які з'єднують промислові райони країни, перевищує 3 тисячі кілометрів.

Важливими є також лінії Харків-Дніпропетровськ-Нікополь-Херсон, Харків-Синельникове-Мелітополь-Джанкой. По території області проходять траси газопроводів Шебелинка-Дніпропетровськ-Одеса, Кременчуг-Кривий

Ріг-Кіровоград, нафтопровід Кременчук-Херсон. Діють Дніпропетровський і Дніпродзержинський річкові порти [42].

2.2. Забезпеченість сільських районів області туристичними об'єктами

У сфері туризму України з'явився новий термін «сільський зелений туризм», розвиток якого прогресує з кожним роком. Останнім часом мальовниче українське село стає привабливим місцем для туристів, які бажають відпочивати на лоні природи в етнографічних садибах, де можна поласувати національними стравами, познайомитися з традиціями та звичаями, з пам'ятками природи та архітектури.

Неповторна Дніпропетровщина багата на культурні цінності та вікові надбання. Славиться вона різноманітними пейзажами, гостинними людьми, смачними стравами, виробами народних майстрів. Гостинність та затишність осель дозволяє відпочиваючим та гостям відчувати себе як вдома.

Понад 11 тисяч пам'яток археології: стоянок, поселень, курганів, поховань, святилищ, а також майже 60 тисяч археологічних знахідок (зброя, знаряддя праці, керамічні вироби, прикраси, культові речі, кам'яна монументальна та дрібна пластика тощо), які зберігаються в музеях області, є яскравими пам'ятками давньої історії Дніпропетровщини, джерелами, що допомагають реконструювати минуле краю [36].

Найвідомішими туристичними об'єктами є: скіфські кургани IV ст. до н.е., культурно – архітектурні пам'ятки у с. Старі Кодаки, місця розташування козацьких січей та боїв козацьких військ з польською шляхтою під м. Жовті Води та с. Княжі Байраки, історико – культурні пам'ятки м. Дніпропетровська і серед них садиба – музей Д.І.Яворницького, місця, пов'язані з форсуванням Дніпра в роки Другої світової війни, музей ужиткового мистецтва петриківського художнього орнаменту в смт Петриківці [27].

На території Дніпропетровської області знаходилося п'ять із восьми існуючих у XVI-XVIII ст. Запорозьких Січей. А саме:

1. 1540–1592 рр. – Томаківська Січ (нині Нікопольський район) – частина міста Марганця, названа «острів». Острів Томаківка – при впадінні р.Томаківка в р.Дніпро – майже затоплена водами Каховського водосховища;
2. 1592–1633 рр. – Базавлуцька Січ (Нікопольський район Дніпропетровської обл.) – біля села Капулівка, затоплена водами Каховського водосховища;
3. 1638–1652 рр. – Микитинська Січ (м.Нікополь) – на місці розташування Січі встановлено меморіальну плиту, на якій є надпис: «На цій місцевості знаходилась Запорізька Січ. У 1648 р. в цій Січі запорозькі козаки обрали Богдана Хмельницького Гетьманом України»;
4. 1652–1709 рр. – Чортомлицька (Стара) Січ – Нікопольський район Дніпропетровської області – частина затоплена водами Каховського водосховища, решта, де було запорозьке кладовище – нині с.Капулівка, де знаходиться могила І. Сірка;
5. 1734–1775 рр. – Підпільнянська (Нова) Січ (нині Нікопольський район Дніпропетровської області) [41].

Детально проаналізувавши територіальну структуру сільського зеленого туризму в межах Дніпропетровської області та з метою вдосконалення його організації, виділимо кілька спеціалізованих районів сільського зеленого туризму (рис. 2.6.):

1. Райони з найбільшою кількістю природно-туристичних об'єктів та історико-культурної спадщини;
2. Райони зі значною кількістю природно-туристичних об'єктів та історико-культурної спадщини;
3. Райони з мінімальною кількістю природно-туристичних об'єктів та історико-культурної спадщини;
4. Райони з найнижчою кількістю природно-туристичних об'єктів та історико-культурної спадщини, або їх відсутність;

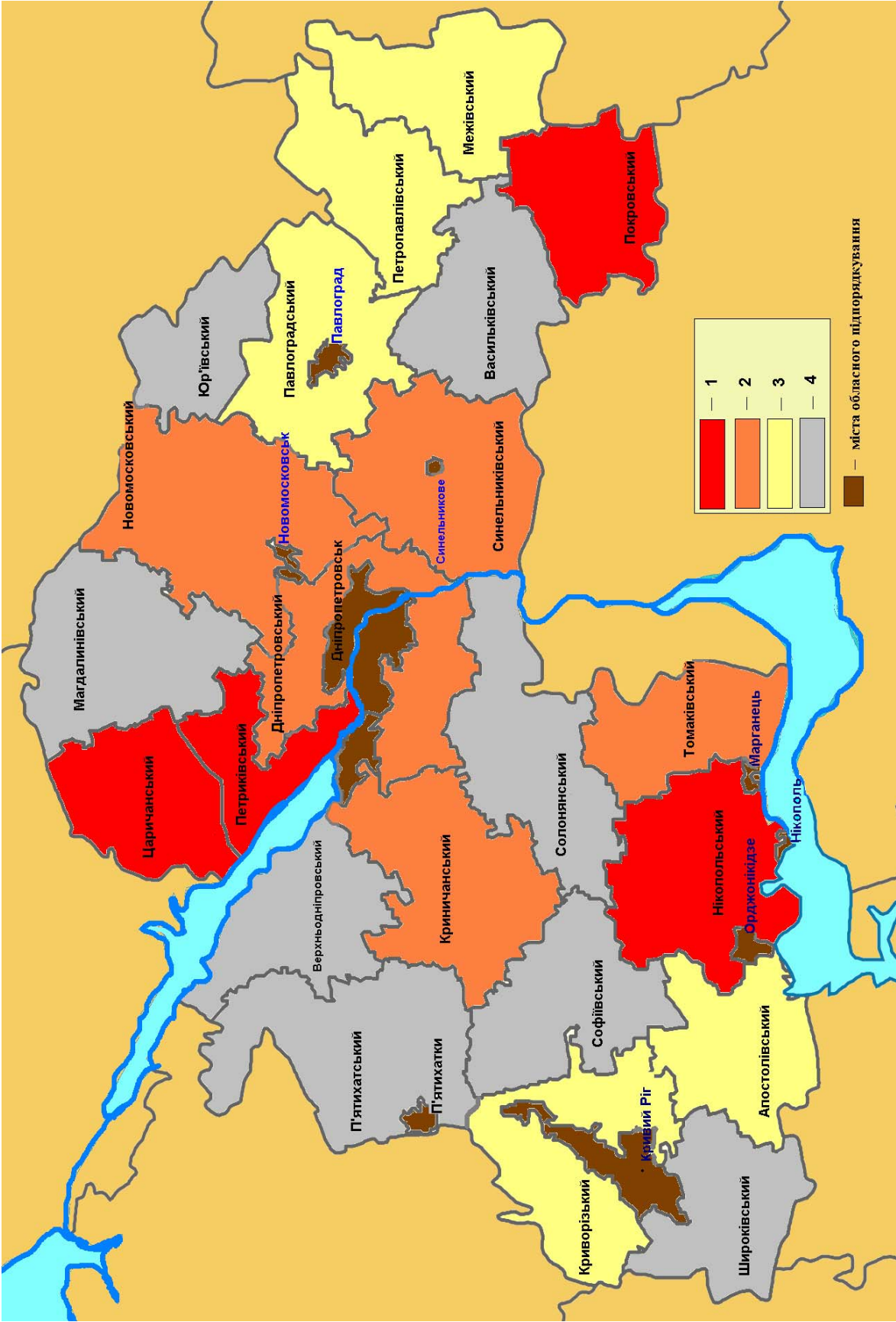
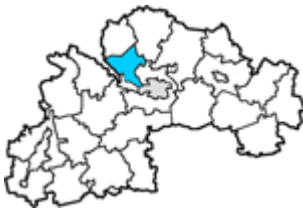

Рис. 2.6. Районування області за кількістю природно-туристичних об'єктів та історико-культурної спадщини

1. Райони з найбільшою кількістю природно-туристичних об'єктів та історико-культурної спадщини.

Пам'ятники історії та культури Нікопольського району – це унікальний комплекс давньої, середньовічної та новітньої історії південної України. У цьому районі туристи можуть відвідати сучасний меморіальний комплекс – могили Отамана І. Сірка у с. Капулівка, Покровський музей, де цікаво буде ознайомитися з експозицією останньої Січі, пам'ятний знак на місці Буцько-Томаківської Січі (село Городище), водоспад в степу на р. Кам'янка, пам'ятник Б. Хмельницькому (село Шолохове), пам'ятні знаки, де були розташовані Нова Запорізька Січ (село Покровське), Базавлуцької Січі, Микитинської Січі (м. Нікополь) [44].

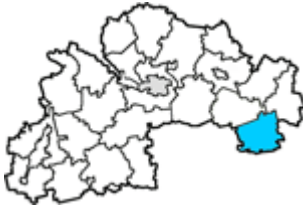

Петриківщина – край з давньою історією і самобутньою культурою. Здавна Петрівка славилася своїми ярмарками, а також майстрами декоративно-орнаментального живопису, відомої сьогодні як Петриківський розпис.

Туристам пропонуються сувеніри у вигляді килимів, хусток, розписних та вишитих виробів. В цьому районі знаходиться фабрика художніх виробів і музей прикладного мистецтва. У центрі села знаходиться «Центр Петриківського розпису», при ньому відкрито експериментальний клас розпису, виставлені і продаються роботи кращих майстрів. Тут же проводять майстер-класи з розпису.

У Петрівці можна побувати і на справжньому козацькому хуторі, і в хаті з розписного піччю, земляною підлогою і старовинної начинням. Є й обгороджений високим тином козачий табір із старовинною гарматою та іншими військовими атрибутами старовини.

У 15 кілометрах від Петриківки відкрився центр зеленого туризму хутір Галушківка – унікальний центр для регіону, що запрошує туристів з усього світу [44]. В даний час хутір розташовується на території сучасного с. Гречане Петриківського р-ну Дніпропетровської області і являє собою єдиний комплекс, де розташований макет козацького укріплення «Січ» і 3 селянські садиби, побудовані в кінці 19 століття. У першій садибі знаходиться корчма і музей сільського побуту, друга – це садиба художника, третя – садиба гончара.

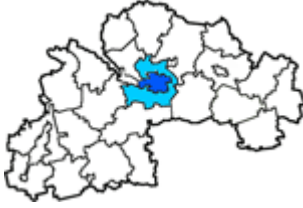

Поселення назвали на честь релігійного свята Покрови Пресвятої Богородиці. На території Покровського району пропонується туристам відвідати історико-краєзнавчий музей, Покровський курень Війська запорізького низового, каплицю та хрест, що встановлені на честь І. Сірка, Свято-Успенський Собор в селі Маломихайлівка та Державний заповідник «Дібровський ліс». Район славиться своїми курганами, яких налічують близько 168, вони датовані другим тисячоліттям до нашої ери, а також поселеннями епохи бронзи, 6 кам'яними бабами [43].

На території Царичанського району туристи мають можливість відвідати «Орільський» національний природний парк, основу якого становить заплава річки Оріль і прилеглі до неї адміністративні райони – Царичанський і Петриківський. Також тут розташована глиняна гора Калитва висотою 145 м, яка знаходиться на правому березі річки Оріль на околиці сел. Китайгород та є заповідним урочищем з 1982 р. Найбільш відомим промисловим підприємством району є – «Царичанський завод мінеральних вод», продукція якого відома далеко за межами регіону.

2. Райони зі значною кількістю природно-туристичних об'єктів та історико-культурної спадщини

Дніпропетровська область є центром всього регіону та притягує туристів з усієї країни. Тут туристи мають змогу побачити безліч курганів різних періодів: міді та бронзи, скіфських і сарматських часів, кочівників XI-XIV століть [43].

У Криничанському районі в категорії туристичних комплексів за програмою «Зелена садиба» працює шість сільських садиб. Вони пропонують повний пансіон, майстерні народних ремесел, полювання, риболовлю, «тихе полювання» – на гриби і ягоди та інші культурно – розважальні заходи.

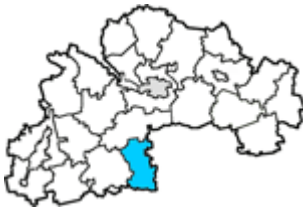
Найбільш відвідуваним місцем на території Придніпров'я є курорт «Солоний лиман» у Новомосковському районі. Тут знаходиться унікальне родовище лікувальних грязей, які в поєднанні з мінеральними водами успішно використовуються для лікування різних захворювань, профілактики та реабілітації [39].

Завдяки своїм унікальним природним умовам – Новомосковщина є справжнім зеленим оазисом серед безкраїх степів – район відомий як здравниця всій Дніпропетровській області. На території району знаходиться близько 120 баз відпочинку та дитячих оздоровчих таборів. Села Новотроїцьке і Орловщина визнані курортними зонами.

У м.Новомосковськ туристи мають змогу побачити собор який описаний у повісті Олеся Гончара і визнаний світовою перлиною дерев'яної монументальної архітектури.

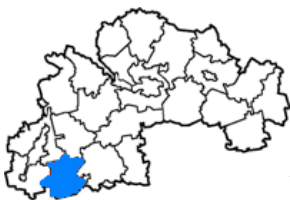

Синельниківський район славиться найдавнішою археологічною знахідкою – залишки Ранньопалеолітичне стоянки, вік якої близько 100 тисяч років. Також на території району можна відвідати могильники епохи мезоліту, поселення і кургани бронзового періоду, ранньослов'янські поселення, а також курган Майдан поблизу села Дерезувате, який є вищою точкою Дніпропетровської області.

Томаківщина – край з багатим археологічним та історичною спадщиною. На території району знаходиться 33 пам'ятки історії та 211 пам'яток археології, зокрема, поселення епохи бронзи і Черняхівської культури поблизу сіл Іллінка і Вищетарасівка. Однією з візитівок Томаківщина є рідкісний пам'ятник археології – кромлех, який знаходиться недалеко від траси Томаківка-Марганець в селі Світове Дніпропетровської області [42]. Кромлехи – це ряди стародавніх невеликих, що представляють собою кілька поставлених вертикально в землю оброблених довгастих каменів, частіше поставлених у коло, але іноді і прямокутником.

3. Райони з мінімальною кількістю природно–туристичних об'єктів та історико-культурної спадщини

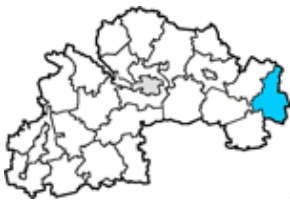

В Апостолівському районі тутристів приваблюють кургани епохи бронзи (III-I тис. до н.е.) та два скіфські кургани (IV-III

століття до н.е.), також Апостолівському районі селі Токівське розташований знаменитий Токовський водоспад (річка Кам'янка) – серія стрімких порогів, яка знаходиться в степовій частині України [37].

Одним з багатств Кіровоградського району є скелі МОПРа – «Орлине гніздо» – один із наймальовничіших геологічних об'єктів Кіровоградського району. Скелі МОПРа Кіровоградської області визнані офіційним національним заповідником та запрошують туристів з усієї країни. Скелі МОПРа «Орлине гніздо» складаються з двох масивів: Велика Орлинка і Мала Орлинка. У межах міста розташований заказник «Північна Червона балка», Кіровоградський ботанічний сад та два парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва. На території району виявлено безліч пам'яток археології скіфських часів.

Історія сучасного Мєжєвського району йде корінням в глибину століть. У середні століття ця місцевість була Диким Полем, тут неодноразово відбувалися зіткнення між запорізькими козаками і татарськими ордами. Постійні поселення починають з'являтися на Мєжєвських землях у XVIII-XIX століттях.

Провідним напрямком економіки сучасного Мєжєвського району є виробництво та переробка сільськогосподарської продукції. Найбільш розвинені галузі сільського господарства району – зерноводство та тваринництво [29].

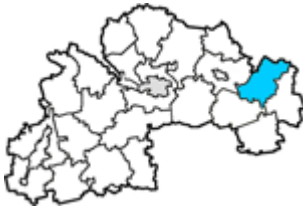

У Павлоградському районі в басейні річки Самара розташований Заповідник місцевого значення Балка Городище.

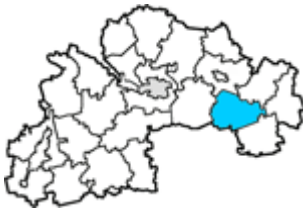
Ландшафтний заповідник Балка Городище Дніпропетровській області охороняє рослини і тварин, які внесені до Червоної книги Європи.

У селі Майському знаходиться краща в Україні страусина ферма. Дивина села – це поголів'я в 400 страусів. Під час екскурсії відвідувачів запрошують в будівлі, де міститися тварини, в просторі супермеханізовані з системою мікроклімату корівники.

У Петропавлівському районі виявлено понад 260 пам'яток археології різних періодів, а також кам'яні «баби» X-XIII століть [18]. Згідно з даними археологічних розкопок, перші поселення в цій місцевості з'явилися ще в II тисячолітті до нашої ери.

4. Райони з найнижчою кількістю природно-туристичних об'єктів та історико-культурної спадщини, або їх відсутність

На території району досліджені залишки поселень бронзового періоду, катакомбної та зрубної культур. У XVI-XVIII століттях Васильківські землі входили до складу Запорізької Січі.

Сучасна Васильківщина – переважно сільськогосподарський район, що спеціалізується на виробництві зернових і технічних культур. Найбільш розвиненою промисловою галуззю є видобувна промисловість.

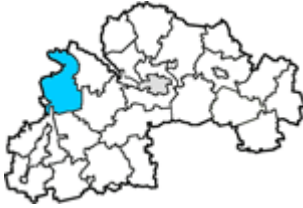

Верхньодніпровський район розташований у північній частині Дніпропетровської області. У ході археологічних розкопок, були виявлені стародавні стоянки людей які відносяться до епохи неоліту.

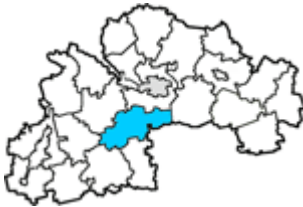

До XVIII століття ці землі довгий час залишалися Диким Полем, за яким кочували племена сарматів, половців, печенігів.

Сучасна Магдалиновщина – переважно аграрний район, що спеціалізується на вирощуванні зернових культур та соняшнику [40].

У цьому районі сільський зелений туризм малорозвинений, так як відсутні об'єкти які б приваблювали туристів. Сучасна П'ятихатщина – багатогалузевий сільськогосподарський район. Аграрні господарства району займаються виробництвом зернових, технічних, овочевих, кормових, баштанних культур, а також м'ясо-молочної продукції. На території району знаходиться Ерастівська дослідницька станція, що займається розробкою нових технологій і гібридів сільськогосподарських культур.

На території Солонянського району знаходяться археологічні знахідки, зокрема, курганний могильник і залишки поселення епохи бронзи в околицях райцентру, але це насліддя мало приваблює туристів.

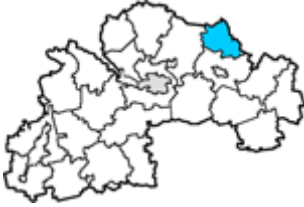
Софіївський район має давню історію. Колись по цих землях проходив чумацький шлях, що зв'язував північ України з Кримом, вздовж якого з часом виникли козацькі хутори і зимівники.

В основі економіки сучасного Софіївського району лежить сільськогосподарське виробництво, переважно рослинництво.

Територія сучасного Широківського району населена з найдавніших часів. Підтвердження тому – численні археологічні знахідки різних періодів (переважно бронзового століття і скіфських часів), виявлені в цій місцевості. Широковщина – козацький край. Саме козацькі хутори і зимівники, що розташовувалися уздовж річки Інгулець, з часом перетворилися на великі поселення [40].

Сучасна Юр'ївщина – переважно аграрний район, що спеціалізується на зерноводстві і м'ясо-молочному тваринництві [40].

Сучасна Дніпропетровська область – один із найрозвиненіших регіонів, що має потужний промисловий і науково-технічний потенціал, є надійною основою економіки й визначає ритм стабільності та впевненої ходи в майбутнє в масштабах всієї держави. Також в регіоні є мальовнича природа, пам'ятки історії та архітектури, шедеври народних майстрів [18].

Дніпропетровська область має достатньо значний туристично-рекреаційний потенціал та передумови щодо його розвитку, а саме:

- природні можливості (область розташована на кордоні змішаних лісів та степової зони), унікальні водні ресурси;
- пам'ятки історико-культурної спадщини;
- етнографічно-культурне надбання (народні промисли та ремесла).

На Дніпропетровщині розташовані 114 природно-заповідних територій і об'єктів, у тому числі 14 заказників державного значення (табл. 2.3.) та 33 – місцевого значення, 51 пам'ятка природи, 7 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва, 3 заповідні урочища (табл. 2.8.) [43, 44].

Таблиця 2.3.

Заповідні об'єкти республіканського значення. Заказники.

№	Назва	Площа	Місце знаходження	Опис
1	Балка Бандурка	125 га	Новомосковський р-н, с. Євецько- Миколаївка	Єдине місце на Дніпропетровщині на правому березі р. Самари, де росте реліктова рослина - хвощ великий.
2	Балка Північна Червона	28 га	м. Кривий Ріг	Степова балка, на мальовничих схилах якої - унікальні виходи порід криворізької серії.
3	Булахо- вський лиман	100га	Павлоградський р- н, с. Булахівка	Місце постійної концентрації значної кількості водоплавних птахів.
4	Велика Западня	157 га	Верхньодніпровськ ий р-н, Верхньо- дніпровське л-во	Зразок закріплення діючого яру та перетворення їх в продуктивні лісові площі.
5	Волошанська дача	648 га	Павлоградський р- н, Юр'ївська виробнича ділянка	Унікальний осередок гніздування в яру рідкісних видів птахів, зокрема сірої сови та хатнього сича.
6	Грушо- ватський ліс	598 га	Верхньодніпровськ ий р-н, П'ятихатське л-во	Лісовий масив, закладений в 1881 р. на плато, який порізаний балками. Пам'ятник степового лісорозведення.
7	Дібровський ліс	1079 га	Покровський р-н, Великомихайлівсь ке л-во	Видатний лісовий масив, закладений в 1863 р., що є зразком успішного розведення лісу в степу.
8	Кільченський ландшафт	100 га	Дніпропетровськи й р-н, смт Підгородне	Своєрідна за красою степова річка Кільчень з мальовничими плесами, болотно - лучною рослинністю.
9	Комарівщина	288 га	Новомосковський р-н, Відрадне л-во	Район унікального об'єднання степових і лісових прир. комплексів.
10	Комісарі- вський ліс	947 га	Верхньодніпровськ ий р-н, П'ятихатське л-во	Лісовий масив, закладений в 1876 р. в умовах приводороздільного - балочного ландшафту.
11	Обухівські заплави	631 га	Дніпропетровськи й р-н, Кіровське л.	Ділянка з багатим тваринним царством: лосі, козулі, кабани, зайці.
12	Солоний лиман	341 га	Новомосковськ. р- н, с. Новотроїцьке	Озеро з острівцями в долині р. Самари, де є мул і розсіл з цінними лікувальними властивостями.
13	Таромські плавні	2181 га	Царичанський р-н, Миколаївське л-во	Ділянка дніпровських плавнів, яка є унікальним місцем поселення тварин.
14	Урочище Яцево	175 га	Дніпропетровськ, Любимівське л.	Рідкісний яружний масив природного походження на Лівобережжі Дніпра.

Тут досить своєрідна природа (табл. 2.4., 2.5), обумовлена пограниччям лісостепової та степової зон, і потужні водні ресурси, і багата історична спадщина, і дуже унікальний етнографічно-культурний потенціал (так звані народні промисли і ремесла).

Таблиця 2.4.

Заповідні об'єкти місцевого значення. Заказники.

№	Назва	Площа	Місце знаходження	Опис
1	Балка Велика Осокорівка	2000 га	Синельниківський р-н, с. Осокорівка	Місце нересту і нагулу ляща, судака, сазана.
2	Балка Бублікова	11,3 га	Дніпропетровський р-н, с. Василівка	Лікарські рослини.
3	Балка Ворона	350 га	Синельниківський р-н, с. Воронівка	Місце нересту, нагулу і зимівлі промислових риб.
4	Балка Чаплинська	35 га	Дніпропетровський р-н, с. Іларіонове	Лікарські рослини.
5	Озеро Довге	5,8 га	Царичанський р-н, с. Бабайківка	Озеро в заплаві р. Оріль.
6	Старовишневецький ландшафт	109 га	Синельниківський р-н, смт Роздори	Типовий масив Байрачний степового лісу.
7	Ур. Балка Блакитна	150 га	Верхньодніпровський р-н, Верхньодніпровське л-во	Лікарські рослини.
8	Ур. Балка Климова	267 га	Верхньодніпровський р-н, Бородаєвський л.	Виростають шипшина, бузина, звіробій, астрагал.
9	Ур. Балка Гостра	175 га	Верхньодніпровський р-н, Бородаєвський л.	Місце зростання лікарських рослин.

Таблиця 2.5.

Парки–пам'яток садово–паркового мистецтва

№	Назва	Площа	Місце знаходження	Опис
1	Парк	23 га	м. Кривий Ріг	Заснований в 1963 р. У колекції близько 500 видів дерев з різних рослинних зон країни.
2	Парк ім. Гагаріна	12,7 га	м. Дніпропетровськ	Заснований в 1964 р. на базі насаджень ботсаду.
3	Парк ім. газети «Правда»	36 га	м. Кривий Ріг	Заснований в 1932 р. в день Печатки.
4	Парк ім. Леніна	35 га	м. Дніпропетровськ	Заснований в 1927 р. Цікавий склад флори, паркова архітектура.
5	Парк ім. Чкалова	40 г	м. Дніпропетровськ	Заснований в кінці XVII ст. Налічується до 30 порід дерев, є вікові липи.
6	Севастопольський	6,5 га	м. Дніпропетровськ	Заснований в 1945 р., 40 видів і форм дерев.
7	Центральний	8 га	м. Дніпродзержинськ	Заснований в 30 -х роках XX ст., Налічується понад 30 видів і форм рослин.

Область лежить у степовій зоні, де поєднуються північностепові підвищені та схиліві, на крайньому південному заході – середньорівнинні та схилово підвищені природно-територіальні комплекси (тубл 2.6.,2.7.). У зв'язку з високою концентрацією промислових підприємств особливе значення має охорона повітря, значні роботи проводяться по будівництву та реконструкції очисних споруд на великих промислових підприємствах.

Таблиця 2.6.

Пам'ятники природи

№	Назва	Площа	Місце знаходження	Опис
1	Скелі Мопра	62 га	м. Кривий Ріг	Унікальні виходи на поверхню залізистих і сланцевих порід криворізької серії докембрію, які є пам'яткою стародавньої розробки залізної руди на Криворіжжі.
2	Ур. Лелія	30 га	Царичанський р-н, с. Турову	Степова ділянка з цінною різнотравно-типчакowo-ковиловою рослинністю на залишках укріпленої лінії, побудованої у XVIII ст.
3	Ур. Паськове	56 га	Верхньодніпровський р-н, Бородаєвське л-во	Лісовий яружний масив, який являє собою єдину в області кленово - берестову діброву природного походження.

Таблиця 2.7.

Заповідні урочища

№	Назва	Площа	Місце знаходження	Опис
1	Балка Крутенька	26,9 га	Томаківський р-н, смт Прогрес	Ділянка цілинного степу.
2	Гора Калитва	400 га	Царичанський р-н, с. Китайгород	
3	Горіховий сад	33,9 га	Верхньодніпровський р-н, Бородаєвське л-во	Горіхові насадження на терасах р. Дніпро, закладені в честь 50-річчя утворення СРСР.

2.3. Стан і проблеми діючих сільських садів Дніпропетровщини

Вже пройшов певний час з початку розвитку зеленого туризму на території України. Однак на Дніпропетровщині цей напрямок активно став розвиватися лише три роки тому. У регіоні, який довгий час вважався «нетуристичним», сподіваються, що сільські садиби, яких стає все більше,

зможуть задовольнити попит міського населення в дешевому і комфортному відпочинку і водночас допоможуть скоротити безробіття в глибинці.

Зараз сільський туризм вважається одним з найперспективніших в області. Городян все частіше стало тягнути «в село», і це призвело до сплеску пропозицій з боку сільських жителів [37].

Найбільшим попитом користуються Петриківський та Нікопольський райони області через багате історичне минуле цих територій. В цілому ж – всі об'єкти зеленого туризму, як правило, надають однаковий набір послуг: проживання в старовинних хатах, національна кухня і традиційні сувеніри.

Відчуті гостинність придніпровських господарів можливо оселившись у так званих «зелених» садибах. У кожної садиби – свої принади. На Нікопольщині гостей водять лісовими маршрутами. На Петриківщині туристів запрошує чотири козацьких хутора. Приміром, у зимівнику «Галушківка» гостей зустрічають козаки на конях, туристів пригощають блюдами старовинної української кухні та розважають театралізованим шоу з шабельним боєм.

Майже в кожному районі вже є садиби з заняттями: «рожеве», господиня яка має сотні видів троянд дає майстер–класи з їх вирощування, «кам'яне», господар який вчить гостей обробляти природний камінь. Хтось із власників пропонує туристам разом варити варення, хтось катає на конях (рис. 2.7.) [39].

Чотири категорії засобів розміщення позначаються:

– базова – позначається без квітки

– перша – однієї квіткою

– друга – двома квітками

– третя – трьома квітками

Знак дає право сільському господарю повідомляти про відповідну якість житлових умов та рівень послуг у засобах реклами та інформації, встановлювати плату, співставлену з його категорією тощо.

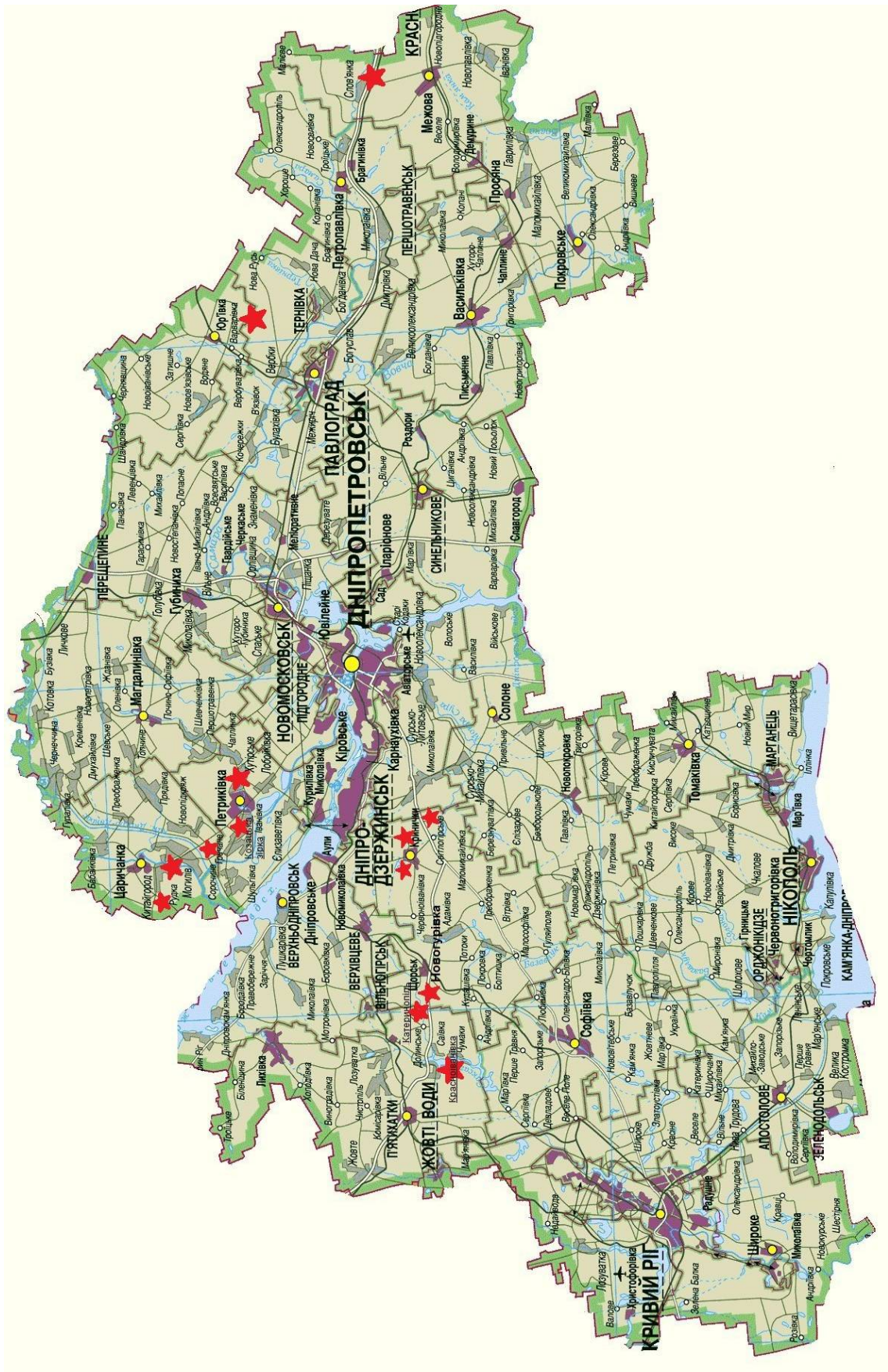

Рис. 2.7. Сільські «зелені» садиби Дніпропетровської області [42]

Цей знак надається Спілкою сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні і може використовуватися як маркетинговий інструмент у зростанні популярності садиби [41].

«Садиба над озером», Криничанский район, пгт. Кринички. Тел. 0675612299. Туристам пропонуються прогулянки на підводах і велосипедах, піші походи.

«Дім над ставом», Криничанский район, Петренко Лариса Миколаївна пгт.Кринички, ул. Молодіжна, 6. Тел. 0504885707. До послуг город, фруктовий сад і квітники. Садиба розташована на березі мальовничого ставка. Поруч етнографічний комплекс, культурні, побутові та торговельні об'єкти районного центру. Додаткові послуги: полювання, збір грибів та ягід, майстерня народних ремесел.

«Смарагдова долина», Криничанский район, садиба знаходиться у селі Новогуровк. Тел. 0675662317. На території садиби подорожуючим надаються альтанки, мангали, баня. Місце розташування садиби – в дивовижній долині, з каскадом ставків, ярами. Поблизу річка Саксагань, полювання, збирання грибів та ягід. Послуги: проживання, харчування, організація пікніків, відвідування власного зоопарку, оздоровчі прогулянки. Пляж на території садиби, прокат човнів та катамаранів.

«Сільське подвір'я», Криничанский район, садиба розташована у селі Світлогорське. Тел. 0664026874. До послуг якими відвідувачі можуть користуватися це город, фруктовий сад і квітники. Поруч мальовничі яри та луки. З послуг які надають господарі садиби це проживання, харчування, риболовля та організація пікніків, культурно-мистецькі заходи.

«Притулок рибалки», Криничанский район, садиба розташована у селі Катеринопіль. Тел. 0975078109. Садиба розташована на березі власного ставка і спеціалізується на риболовлі. Домашнє харчування. Можливе розміщення в наметовому містечку. Поруч – мальовничі яри та луки. Послуги – проживання, харчування, майстер-клас з приготування рибної юшки, відпочинок на ставку, участь у сільськогосподарських роботах.

«Перлина степу», Межівський район, Юхименко Олександр с. Слов'янка, Садиба 713. Тел. 0505246141. Садиба має третю категорію засобів розміщення. В одній садибі розташована корчма та музей козацького побуту, в іншій – житлова садиба місцевого художника славнозвісного Петриківського розпису, третя садиба-музей гончарства.

Садиба «Хутір Галушківка», Петриківський район, Виборний Володимир, с. Гречане, вул. Петровського, 28. Тел. 380676300294. Садиба має першу категорію засобів розміщення. Заснована у 2012 р. Площа садиби: 1га Площа зони відпочинку: 1га. Послуги: рибалка, полювання, їзда на конях, сауна, харчування, проживання, майстер-клас з мистецтва “Ікебани”.

«Миколин хутір», Петриківський район, Дека Миколай Васильович, смт Петриківка, вул. Піонерська, 16. Тел. 0969338025. Проживання у рибацькій хатині на березі ставка(господарі власники ставка), збирання грибів, ягід, лікарських трав, організація пікніків, культурно-мистецьких заходів, екскурсія до музею “Хата Каленика”.

«Козацька зірка», Петриківський район, садиба знаходиться у 8-10 кілометрах від Петриківки. Основного колориту садибі придає те, що господарі готують лише національну кухню, та проводять майстер-класи з приготування вареників та борщу.

«Степовий хутір», Пятихатський район, Магомета Олена, с. Красноіванівка. Тел. 0503637426. Садиба розташована на околиці села на відокремленій затишній території, поруч великий ставок, річка Базавлук. Гостям пропонується риболовля на ставку, та готування вечері на мангалі.

Садиба «Шахим», Синельниківський район, володарка садиби Будагова Ирида Гюмрах-кизи, с.Варварівка, вул.Леніна, 23-а. Тел. 0668820401. Садиба має першу категорію засобів розміщення. Гостям пропонується харчування тільки з натуральних продуктів. Послуги: пішохідні та велосипедні прогулянки, походи в ліс за ягодами і грибами, купання в чистому водоймі, полювання в заповідних місцях Осокорового балки.

«Миколай Тягнирядно», Царичанський район, господар садиби Миколай Тягнирядно, с. Рудка. Тел. 0675669002. Туристам пропонують екскурсії до комплексу Китайгородських церков (1754-1757рр.), на величну гору Калитва, в музей історії регіону, проживання, харчування, майстер-клас з випічки домашнього хліба, екскурсії, мисливство.

«Стара хата», Царичанський район, с. Рудька. Послуги: проживання, харчування, ночівля на сіновалі, відпочинок на лікувальному озері, майстер-клас з бісероплетіння, виготовлення мальованок, декоративний розпис предметів побутового вжитку, вишивка, ліпка з тіста, екскурсійне обслуговування, участь у сільськогосподарських роботах, фотополювання на фазанів (сезонно), катання на санях (сезонно).

Сільський туризм може ефективно розвиватися і функціонувати не скрізь, а лише в регіонах, які не охоплені діяльністю, яка забруднює навколишнє середовище, на таких територіях як села, малі міста з характерною традиційною архітектурою, побутом, культурою, сільськогосподарські ферми, лісовий фонд, природні парки і специфічні охоронювані території, зони відпочинку і дачні зони, природні феномени, монастирі і священні місця, пам'ятки народної культури під відкритим небом, так як Дніпропетровщина є промисловою областю, то на її території знаходиться мала кількість зелених сільських садиб, цей фактор є одним із багатьох які впливають на розвиток сільського туризму в області.

Варто відзначити, що екологічний стан області, не єдина проблема в організації сільського туризму:

- недостатньо розвинена інфраструктура або повна її відсутність у ряді сільських територій;
- недостатня інформованість сільських жителів про можливості розвитку сільського туризму;
- низька ресурсна забезпеченість селян, бажаючих займатися організацією сільського туризму;

- критичне скорочення чисельності працездатного сільського населення
- носіїв культури;
- відсутність гарантій безпеки туристів;
- відсутність кваліфікованих кадрів для організації сільського туризму;
- відсутність державної некомерційної реклами;
- відсутність кооперації між усіма учасниками процесу розвитку;
- відсутність єдиної загальнодержавної програми та фінансового забезпечення підтримки розвитку сільського туризму.

Сільський зелений туризм сприяє вирішенню основних соціально-економічних проблем села, тому саме це є основними перспективами для розвитку в Дніпропетровській області:

- 1) Покращення благоустрою садиб та сіл ;
- 2) Зростання зайнятості сільського населення (особливо жінок);
- 3) Зростання доходів та підвищення життєвого рівня сільських жителів при відносно невеликих фінансових витратах;
- 4) Стимулювання виробництва різноманітної продукції присадибного господарства;
- 5) Реалізація на місці продукції особистого селянського господарства, як готових продуктів харчування, так і вирощених на присадибних ділянках овочів і фруктів;
- 6) Охорона місцевих пам'яток історії і культури, збереження місцевих звичаїв, народних промислів;
- 7) Підвищення культурно-освітнього рівня сільського населення;
- 8) Покращення демографічної ситуації в селі;
- 9) Повернення молоді до села.

РОЗДІЛ 3. ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

Охорона праці – це система правових, соціально–економічних, організаційно–технічних, санітарно–гігієнічних, лікувально–профілактичних заходів і засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я та працездатності людини в процесі трудової діяльності.

Роботодавець – власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган, незалежно від форм власності, виду діяльності, господарювання, і фізична особа, яка використовує найману працю.

Працівник – особа, яка працює на підприємстві, в організації, установі та виконує обов'язки або функції згідно з трудовим договором (контрактом).

Дія цього Закону поширюється на всіх юридичних і фізичних осіб, які відповідно до законодавства використовують найману працю, та на всіх працюючих.

Законодавство про охорону праці складається з Закону, Кодексу законів про працю України, Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» та прийнятих відповідно до них нормативно–правових актів.

Охорона праці містить три основних складових частини: правові норми трудового законодавства в цій галузі, виробничу санітарію, гігієну та техніку безпеки, а також протипожежний захист [44].

Правові норми з охорони праці охоплюють:

- загальні положення і вимоги, що регламентують умови праці на підприємствах, установах, організаціях;
- спеціальні пільгові норми з охорони праці деяких угруповань робітників і службовців, жінок, підлітків, працюючих інвалідів;
- організацію охорони праці на підприємствах, правила з техніки безпеки та виробничої санітарії;

– норми, за якими встановлюють нагляд за дотриманням законодавства з охорони праці та відповідальність за його порушення. Законодавство з охорони праці складається з Закону України «Про охорону праці», Кодексу законів про працю України та інших нормативних актів.

Згідно із законом України «Про охорону праці» власник зобов'язаний створити в кожному структурному підрозділі й на робочому місці умови праці відповідно до вимог нормативних актів, а також забезпечити дотримання прав працівників, гарантованих законодавством про охорону праці. Для цього він створює відповідні служби й призначає посадових осіб, які вирішують конкретні питання з охорони праці, затверджує інструкції про їхні обов'язки, права та відповідальність за виконання покладених на них функцій, а також виконує всі зазначені законом «Про охорону праці» дії. Найважливішим є створення служби охорони праці згідно з «Типовим положення про службу охорони праці», затвердженим Державним комітетом України по нагляду за охороною праці. Ця служба створюється на підприємствах з кількістю працюючих від 50 осіб, а на підприємствах невиробничої сфери – від 10 і більше осіб [44].

Організація та управління безпекою життєдіяльності в галузі туризму.

Захист людини від небезпек супроводжує людство від моменту його виникнення до теперішнього часу. Якщо раніше небезпеки носили природний (землетрус, пожежі, грози, гірські обвали, повінь, урагани) і біологічний (укуси тварин і змій, отруєння рослинною і тваринною їжею, мікроорганізми тощо) характер, то сьогодні номенклатура небезпек різко зросла, в основному, за рахунок антропогенного чинника (вибухові речовини, гербіциди та пестициди, медикаменти, лазерне, рентгенівське і інфрачервоне випромінювання).

Небезпеки, що підстерігають туристів, за своєю природою випадкові, тобто підкоряються законам теорії ймовірності (спалахи небезпечних інфекційних захворювань, урагани), носять прихований характер, вони невизначені в часі і в просторі (виверження вулканів, повені, землетруси

тощо), існують постійно, діють безперервно (висока вологість, загазованість атмосфери міста) тотальні, тобто вони загальні, від них не сховатися, вони проявляються всюди і завжди. Тому кожному туристу (самодіяльному або подорожує всередині або за межами країни) загрожує небезпека. Якщо небезпека реалізується, то вона завдає шкоди здоров'ю, який проявляється в травмах, хворобах, нервових потрясінь, інвалідні і летальні результати.

Необхідно підкреслити, що абсолютної безпеки в туризмі не буває; завжди існує деякий залишковий ризик. Отже, безпека – це такий рівень небезпеки, з яким на даному етапі економічного і туристського розвитку можна змиритися. Безпека подорожі – це допустимий ризик.

Принциповий підхід до питань забезпечення особистої безпеки туристів заснований на дотриманні наступних непорушних істин:

1. Особиста безпека – це перш за все об'єктивна оцінка реальності загрози;
2. Необхідно оцінювати свою діяльність і вчинки з точки зору можливого негативного впливу;
3. Краще уникати небезпечних ситуацій, ніж стати їх жертвою;
4. Неправильне або неадекватна поведінка може посилити можливий негативний вплив і поставити під загрозу життя і здоров'я;
5. У ситуаціях підвищеного ризику слід прогнозувати розвиток подій хоча б на найближчі кілька хвилин, дотримуватися спокою і реально оцінювати обстановку;
6. Найпростіші засоби і попередні заходи захисту є найбільш надійними.

Сільський туризм – це туристична діяльність на території сільських поселень, де створені умови як для тривалого, так і для короткочасного відпочинку, крім того, існує екологічно чистий ландшафт, сільське житло, придатне для приймання туристів і необхідні об'єкти обслуговування.

Сільський туризм, на відміну від масового, не справляє шкідливого впливу на навколишнє середовище–природне і культурне і, в той же час, дає поштовх для регіонального розвитку [44].

Пожежі в сільських будинках. Причини виникнення пожеж у сільських будинках можна класифікувати таким чином.

1. Від пічного опалення. Відбувається це найчастіше у таких випадках:

- використання металевих печей, що не відповідають вимогам пожежної безпеки, стандартів і технічних умов;
- невиконання інструкцій при використанні металевих печей заводського виготовлення;
- використання печей, що мають тріщини, несправні дверцята, з недостатньою обробкою та відстанню від горючих конструкцій;
- застосування для розпалювання печі на твердому паливі бензину та інших легкозаймистих рідин;
- близьке розташування горючих матеріалів від печі і сушіння білизни на них;

2. Необережне поводження з вогнем. Необережне або недбале поводження з вогнем (непогашені сірники, свічки, відігрівання вогнем факелів і паяльних ламп водопровідних труб, недбалість при зберіганні вугілля, горючої золи тощо) є причиною кожної третьої пожежі.

3. Порухення правил користування електричними приладами. Аналіз таких пожеж свідчить, що вони відбуваються в основному з двох причин: через порушення правил при користуванні електропобутовими приладами або прихованої несправності цих приладів.

Первинні засоби пожежогасіння. Всі первинні засоби пожежогасіння і протипожежний ручний інвентар, до яких відносять: вогнегасники, драбини, сокири, ломы, лопати, відра, ліхтарі електричні, ножиці для різання електропроводів, місткості для води не менше 250 літрів – повинні завжди знаходитися в повній справності і бути готовими для застосування на випадок пожежі [44].

ВИСНОВКИ

Сільський зелений туризм є корисним як для відпочиваючих, так і для господарів – сільського населення, сільських громад, регіонів і держави в цілому, сприяє розвитку багатьох пов'язаних з ним галузей економіки, що покращує рівень життя селян. Його розвиток також сприяє збереженню селянства як носія української ідентичності, культури і духовності, це додаткові можливості для популяризації української культури, поширення знань та інформації про історичні, природні, етнографічні особливості, що заслуговує на всіляку підтримку з боку держави [10].

Рекреаційне багатство річок, озер і водосховищ Дніпропетровської області сприяє розвитку багатьох видів туризму, які розкривають перед туристами багате різноманіття видів флори і фауни. Тут створюються цікаві туристичні маршрути різної тематичної спрямованості: екологічні, геологічні, етнографічні.

Розвиток сільського зеленого туризму на території Дніпропетровської області забезпечується надзвичайно сприятливими природними та соціокультурними факторами.

Щоб досягти успіху потрібне належне фінансування, створення програм розвитку та відповідних проєктів, вирішення інших проблем. Одною із проблем, з якою зіткнулися представники зеленого туризму на Дніпропетровщині – відсутність поширення даного явища.

Удосконалення нормативно – правової та методичної бази в сфері сільського туризму, системна підготовка фахівців, активізація рекламно–інформаційного забезпечення сільського зеленого туризму, розширення мережі зелених садиб, фінансова підтримка власників таких садиб з боку держави, подальший розвиток соціальної інфраструктури в сільській місцевості регіону та створення єдиної комп'ютерної системи інформування щодо пропозицій туристичних послуг на селі, яка б органічно влилась в загальнодержавну систему, стали б запорукою подальшого успішного розвитку даної туристичної сфери на теренах Дніпропетровщини.

Сільський відпочинок в Дніпропетровській області за рахунок збереження етнографічної самобутності повинен набути національного значення [12].

По–перше, він дає поштовх для відродження й розвитку традиційної культури: народної архітектури, мистецтва, промислів – усього, що складає місцевий колорит, і що, поряд із природно–рекреаційними чинниками, є не менш привабливим для відпочиваючих туристів.

По–друге, через сільський відпочинок мешканці міст з масовою культурою мають можливість пізнати справжні українські традиції.

По–третє, етнокультура села репрезентує Україну світові й приваблює також іноземних туристів.

За відсутності дієвої державної політики в цій галузі сільський відпочинок так і залишиться у напівлегальному статусі, без чіткої організаційної структури, без поставленої на належному рівні інформаційно–маркетингової діяльності, як своєрідний додаток до інших напрямків туризму.

Також актуальною проблемою залишається раціональне використання сільських ландшафтів, а в окремих випадках і їх відродження та охорона, а це можливо лише тоді, коли зможемо використати те, що було набуто народом у минулому: етнічну культуру, землеробський досвід, звичаї та традиції сільського населення, а також врахувати сучасні можливі тенденції розвитку сільських поселень та поліпшення їх ландшафтної структури.

Таким чином, Дніпропетровський край є унікальним туристським регіоном, який славився в усі віки давніми, дивовижними творами народних промислів, неабияким історичною спадщиною, а також мальовничою, розкішною природою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеева Ю.В. Державне регулювання соціального туризму в Україні / Ю.В. Алексеева // Зб. наук. пр. НАДУ, – 2009. – С. 182–191.
2. Брижак П.М. Сільський туризм Буковини. Стан та перспективи розвитку // Оздоровчі ресурси Карпат і прилеглих регіонів. – Чернівці, 2005. – С.143–145.
3. Бейдик О.О. Рекреаційно–туристські ресурси України: Методологія та методи аналізу, термінологія, районування: Монографія. – К.: Видавничо–поліграфічний центр «Київський університет», 2007. – 395 с.
4. Васильєв В. Сільський зелений туризм або відпочинок у селі / В. Васильєв, П. Горішевський, Н. Васильєва // Туризм сільський зелений: науково–популярний журнал. – 2006. – 63 с.
5. Гетьман В.І. Концептуальні питання екотуризму в контексті збереження ландшафтного різноманіття / Гетьман В.І.// Рідна природа. – 2007.– С. 34–35
6. Гетьман В. Основні завдання і проблеми розвитку екотуризму в національних природних парках і біосферних заповідниках України // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2005.– С. 4–8.
7. Гетьман В.І. Екотуризм чи екологічний туризм: теорія і реальність / В.І. Гетьман // Рідна природа. – 2010. – № 3. – С. 24–29.
8. Ігнатенко М.Г. Питання розвитку рекреації півдня України / М.Г. Ігнатенко // Краєзнавство і туризм: освіта, виховання, стиль життя: матеріали міжнар. наук.–практ. конф. – К.: Реформа, 2008. – С. 118–119.
9. Глядіна М.В. Зарубіжний та вітчизняний досвід розвитку екологічного туризму // II міжнародний конгрес «Інформатизація рекреаційної і туристичної діяльності: перспективи культурного та економічного розвитку. – Трускавець, 2008. – С. 190–193.
10. Горішевський П. Сільський зелений туризм: організація надання послуг гостинності / П. Горішевський, Ю. Васильєв, Ю. Зінько. – Івано–Франківськ: Місто НВ, 2005. С. 9–13.
11. Горішевський П.А. Сільський зелений туризм: організація надання послуг гостинності: Навчальний посібник. – Івано–Франківськ: Місто НВ, 2006. – 148с.
12. Гловацька В.В. Сільський зелений туризм: сутність, функції, основні організації: Про розвиток зеленого туризму (СЗТ) в Україні // Економіка АПК. – 2006. – №10. – С. 148–155.

13. Дишлюк Н.І. Туризм як складова управління комплексним розвитком сільських територій // Проблеми удосконалення управління в сучасних умовах ПДАТУ. – 2008. – С 63–67.
14. Костриця М.М. Сільський туризм: теорія, методологія, практика.: Монографія / М.М. Костриця. – Житомир: ЖДТУ, 2006. – 196с.
15. Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні: навч. посіб. / В.Ф. Кифяк. – Чернівці: Зелена Буковина. 2005. – 312 с.
16. Любіцева О.О. Розвиток екологічного туризму в Україні// Економічна та соціальна географія: Наук. зб. – К. – 2004. – С. 189–196.
17. Липчук Н.В. Чинники розвитку агротуризму / Н.В. Липчук // Вісник ДІТБ. – 2009. – № 9. – С. 206–208.
18. Лужанська Т.Ю. Сільський туризм: історія, сьогодення та перспективи: Навчальний посібник / Т.Ю. Лужанська, С.С. Махлинець, Л.І. Тебляшкіна / За редакцією д.г.н., проф. Волошина І. М. – К.: Кондор, 2008. – 385 с.
19. Мальська М. Менеджмент туризму / М. Мальська, В. Худо – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2002. – С.139–161.
20. Малиновський В.Я. Словник термінів і понять з державного управління / В.Я. Малиновський. – К.: Атака, 2005. – 240 с.
21. Матеріали першого Міжнародного науково–практичного семінару Аграрний екологічний туризм в країнах Центральної і Східної Європи // Збірник доповідей. – Стрий: ТОВ “УКРПОЛ”, 2004.
22. Осипчук Н. Зелений туризм / Н. Осипчук / Соціальна політика. – К.: Атака. – 2005. – 129 с.
23. Про затвердження державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2007 р. № 1158 // Офіційний вісник України. – 2007. – № 73. – С. 7.
24. Про особисте селянське господарство: Закон України від 15 травня 2003 року № 742–IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 29. – С. 232.
25. Про заходи щодо розвитку туризму і курортів в Україні: Указ Президента України від 21 лютого 2007 року № 136 // Урядовий кур'єр. – 2007. – № 37.
26. Регіональний вимір рекреаційно–туристичної діяльності / за ред. В.Ф.Семенова. – Одеса: Оптимум, 2008. – 201 с.

27. Рутинський М.Й. Сільський туризм: навч. посіб. / М.Й. Рутинський, Ю.В. Зінко. – К.: Знання, 2006. – 271 с.
28. Сельский туризм, проблемы и пути их решения: материалы семинара / науч.ред. Н.Н. Гордецкая. – Сімферополь: Сонат, 2007. – 127 с.
29. Сергеева Т.К. Экологический туризм: Учебник. – М.: Финансы и статистика, 2006. Т. 15-17.
30. Серебрий В. Екологічний туризм – ключ до сталого розвитку // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2005. – №35. – С.1–3.
31. Смаль В.В. Світовий досвід розвитку екологічного туризму / В.В. Смаль, І.В. Смаль// Український географічний журнал. – 2005. – №4. – С. 58–64.
32. Суспільно–географічні проблеми розвитку продуктивних сел / за ред. Я.Б. Олійника. – К.: Ніка–Центр, 2008. – 195 с.
33. Цвид Н.В. Зелений туризм як найбільш перспективний і екологічно безпечний аспект розвитку приватного підприємництва на Волині // Вісник. – Х., 2005. – С. 216–221.
34. Хлоп'як С.В. Екологічний туризм: зарубіжний досвід організації та передумови розвитку в Україні // II Міжнародний конгрес: Інформатизація рекреаційної та туристичної діяльності. – Трускавець. – 2006 – С. 199–202.
35. Rural Tourism and Recreation: Principles to Practice/ Ed. by L. Roberts, D. Hall. – Edinburgh: Scottish Agricultural College, 2001. – 272 p.
36. Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні: www.greentour.com.ua
37. www.green-tour.com.ua – журнал «Туризм сільський зелений»
38. www.world-tourism.org/ruso - Всесвітня туристична організація
39. www.tourism.gov.ua – Державна туристична організація України
40. http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/ator2014_u.htm Сайт державної служби статистики України
41. <http://www.ruraltourism.com.ua> – зелений туризм
42. <http://ukrgold.net/ru/dnepropetrovskaya> – опис Дніпропетровської області
43. <http://oblrada.dp.ua/dnepr-region/pasport> – Сайт Дніпропетровської обласної ради
44. <http://ru.wikipedia.org> – Вільна енциклопедія